

EGO

MEI 1994

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

In dit
nummer o.a.:

VAN MILITAIR NAAR BURGER: TWEE INTERVIEWS

Penitentiair inrichtingwerker, pagina 3

In opleiding voor sociaal rechercheur, pagina 18

EGO

MAANDBLAD
VAN DE DIENST
HUMANISTISCH
GEESTELIJKE VERZORGING
BIJ DE KRIJGSMACHT

nr. 5, mei 1994, 33e jaargang
Abonnementsprijs f 15,- per jaar, te
storten op postbankrekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman HGV te Zeist.
Militairen ontvangen het blad op aan-
vraag zonder betaling.

Redactie:

Klazien van Brandwijk -Wiltjer, Bart
Hetebrij, Wim Heij (voorz.), Joan
Merens, Vincent Peeters, Jan Sulman.

Vaste medewerkers:

Theo Carree, Arend van Dam, Evert
van Dijk, Gerard van Erkelens, Sabine
Funneman, Cor Hoekstra (CORK),
Pieter de Jager, Tom Janssen, Stef
Kessels, Willy Lohmann, Frits Maas,
Len Munnik, René Nauta, Marco van
Nek, Leonore van Opzeeland, Cor
Out, Tom Pauka, Freek Pol, Rien
Robijns, Karel Roskam, Paul Rutten,
Hans Schonk, Klaas Soesbeek, Frank
Spoelstra, Jan Stoof, Wessel Visser,
Leon Wecke, Hans van Wissen.

Eindredactie:

Joan Merens

Redaktiesekretariaat:

Erika Krijt-Leijendekkers

Prepress/Lithografie/Druk:

Brouwer Offset Utrecht b.v.

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71,
3708 GC Zeist, tel. 03404-20906.

Bijdragen in EGO verschijnen op per-
soonlijke titel en vertegenwoordigen
niet noodzakelijkerwijs de visie van de
redactie of de dienst HGV.

Overname van artikelen en tekenin-
gen is alleen toegestaan met bronver-
melding.

Inhoud

Hoezo	2
Nog steeds een beetje groen	3
Karel Roskam	5
Expositie en stripboek over Holocaust	6
Popmuziek Zap Mama	8
Hommage aan Jan Palach	9
In het Vizier	10
Puzzel, Cor Out, conferentie	11
Geschreven Genot	14
Film	16
Film in 't kort	17
Op weg met buro herplaatsing	18
Levensbeschouwelijk onderwijs	20
Boeken	21
Gedicht uit de Adratistische Zee	23
Raadslieden waar en wie?	23
Willy Lohmann	24

foto voorpagina Maya Pejic

HOEZO

De krijgsmacht verandert. Dat is zo langzamerhand voor iedereen die er mee te maken heeft wel duidelijk. Regels worden aangehaald, opnieuw ingesteld of ter plekke opgesteld. Verworvenheden blijken opeens minder vaststaand dan op grond van redelijkheid verwacht zou mogen worden. Onzekerheid wordt op onzekerheid gestapeld. Maar militairen zijn ge-
keurd op stabiliteit, dus die kunnen dat wel aan?

Nu heb je, lijkt het, als militair ook maar weinig keus. Wanneer er in het Haagse besloten wordt dat je aan een aantal fysieke eisen moet voldoen, moet je aan de slag. Als je functie wordt opgeheven moet je omzien naar een andere werkplek en solliciteren. Is de vraag: 'met uitzending of met ontslag' dan moet je op z'n minst thuis even overleggen. En zo zouden we een lange lijst kunnen maken.

In al die zaken die militairen heel direct aangaan lijkt één component ge-
ruisloos aangetast te worden. Je merkt het als je naar de tandarts gaat en ontdekt dat die niet aanwezig is. 'Nee, 's middags is hij op een andere ka-
zerne' of 'we zitten al een hele tijd op een nieuwe te wachten'. Als je op een bivak of oefening je enkel hebt geblesseerd en er alleen maar een zie-
kenpa of hospik is om er naar te kijken. Of als je om twee uur even bij de
MGD binnenloopt en een lange rij patiënten ziet zitten. 'Er is maar één
arts en die is al sinds negen uur bezig met het spreekuur'. Goede medi-
sche zorg voor militairen lijkt te worden aangetast omdat er niet voldoen-
de geschoold medisch personeel is. En zeker in deze tijd heb je geschoold
medisch personeel nodig. Je kunt bijna op je vingers natellen dat artsen
naast hun puur medische taak op dit moment ook nog eens belast wor-
den met de effecten van de veranderingen in de krijgsmacht.

Beroepsmilitairen die hooguit eens in het jaar om een paracetamolletje
kwamen komen nu met andere problemen. Bijvoorbeeld: een kniebles-
sure omdat de conditie opgevijseld moet worden. Spanningshoofdpijn
omdat maar niet duidelijk wordt of er een nieuwe baan is na opheffing
van de oude functie. Of problemen thuis omdat een uitzending op dit mo-
ment niet past in de thuissituatie.

Verder speelt nog altijd de discussie over het medisch geheim. Mag je er
als militair vanuit gaan dat je medisch geheim jouw medisch geheim is en
blijft, of krijgt de organisatie daarin inzage?

Sommige artsen roeren zich, vragen aandacht voor deze zaken en maken
bezwaar tegen de aantasting van het medisch geheim.

Of ze gehoord worden? Of ze gesteund worden? Dat is niet duidelijk.

Wel is duidelijk dat, als militairen niet zelf, via hun belangenorganisaties,
aan de bel gaan trekken, de medische zorg binnen defensie wordt uitge-
hold.

Redactie

"NOG STEEDS EEN BEETJE GROEN"

Frank Velthoven (30) en zijn vrouw Ingrid (28) wonen samen met hun 11 maanden oude dochtertje Danique in een leuke doorzonwoning in het Brabantse Rosmalen, vlakbij Den Bosch.

Frank verruilde het groen van de landmacht voor het blauw van een "penitentiair" inrichtingswerker. Terwijl de hond aan zijn schoenen kloof, had EGO-redakteur Jan Sulman een gesprek met Frank en Ingrid over kleurverschillen en het waarom van Franks overstap.

Eerst even vooraf: Frank, wat is eigenlijk een "penitentiair" inrichtingswerker?

Het klinkt inderdaad nogal deftig en misschien ook wel ingewikkeld. Vroeger noemden ze het gewoon gevangenisbevaarder of cipier. Het werk in de gevangenis is echter nogal veranderd ten opzichte van vroeger en de oude terminologie gaf niet meer aan wat we er tegenwoordig onder verstaan. Vandaar deze nieuwe naam.

Voor je in het gevangeniswezen terecht kwam was je militair. Kan je daar in het kort iets meer over zeggen?

Ik ben in 1982, na een half afgemaakte MTS-opleiding in het leger terecht gekomen. Mijn eerste voetstappen in Weert waren fantastisch voor me. Eigenlijk heb ik zelden iets liever gewild dan het dragen van het groene landmachtuniform. Mijn opleiding aan de KMS was voor mij de realisatie van een jongensdroom. Mijn vader is beroeps-militair geweest. Hij was infanterist in hart en nieren. Op die manier kreeg ik het ongeveer met de paplepel ingegoten. Hoewel ik al gauw in de gaten had dat de infanterie mijn eerste keuze niet zou zijn. Om je hele leven door de hei te rollen om vervolgens in een zandput te eindigen, leek me eerlijk gezegd niets.

Wat me aansprak was de AAT. De logistieke activiteiten van de landmacht en vooral het transport onder moeilijke omstandigheden spraken me enorm aan. Ik was dan ook blij dat ik op de Willem II kazerne in Tilburg mijn eerste specialistische opleiding bij het OCAAT kreeg. Gedurende 15 maanden met voertuigen bezig zijn, taktisch rijden en onder moeilijke omstandigheden, zoals bij sneeuw of gebieden met mijnen, fantastisch, veel geleerd daar!

■ Militaire carrière

Toen terug naar Weert om de KMS af te maken. Op mijn 20e jaar werd ik sergeant-titulair. Dat heette toen zo en ik was er

geweldig trots op. Tilburg werd eveneens mijn eerste werkplek. Ik werd als groepscommandant geplaatst bij de toenmalige 52e lichte transport compagnie tot 1986. Toen naar de rijsschool Bergen op Zoom, waar ik tot '89 geplaatst ben geweest bij het wegtransportbataljon.

Daarna als pelotons-sergeant naar Nunspeet. Daar kwam ik midden in de reorganisatie-perikelen terecht. Ik voelde me die tijd als een vis in het water en gelet op het feit dat ik in die tijd een gratificatie kreeg van f1000,00 vonden anderen dat blijkbaar ook.

Als je het allemaal zo geweldig vond, waarom ben je dan eigenlijk weggegaan bij de landmacht?

Dat is eigenlijk allemaal heel snel gegaan. Ingrid en ik zijn in juli 1992 getrouwd. Het was het begin van de Joegoslavië-crisis en ik zou, achteraf, zeker snel zijn uitgezonden als ik niet overgeplaatst zou zijn naar, opnieuw, Tilburg. In september ging ik daar aan de slag als instrukteur bij de "ROEK-opleiding", bedoeld voor reserve-officieren

en ander kader. Omstreeks die tijd komt ook de prioriteitennota van minister Ter Beek uit en begint de reorganisatie van de landmacht. In die tijd waren er geregeld bijeenkomsten voor het beroepspersoneel. We werden daar uitvoerig geïnformeerd over de implicaties van de genoemde nota. Echter, hetgeen de ene dag werd beweerd, bleek de volgende dag alweer achterhaald. Niemand bleek het precies te weten. Eén ding werd echter wel duidelijk voor mij: het zag er allemaal ongunstig voor me uit.

■ Buiten de poort

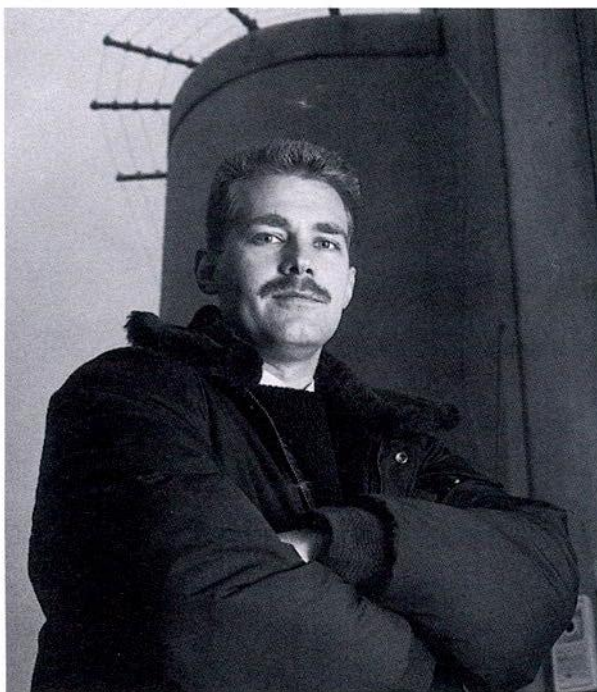
Ben je toen gaan denken aan verandering van beroep?

De gedachte om massaal ontslagen te worden was inderdaad het motief om eens buiten de kazernepoort te kijken. In eerste instantie wilde ik bij de politie. Er was een korps hier in de regio, dat mij graag wilde hebben dat beloofde me naar de politieschool te sturen, met behoud van salaris. Dat leek me wel wat. Toen puntje bij paaltje kwam, konden ze het echter niet waar maken. Van het salaris, bedoel ik. Omdat het niet in mijn karakter ligt om lang af te wachten of bij de pakken neer te gaan zitten, besloot ik verder te gaan kijken. Uiteindelijk heb je een gezin, moet er brood op de plank komen. Ik wilde niet afwachten met vertrekken tot de halve landmacht op zou stappen.

Was het enige motief om weg te willen het feit dat je anderen voor wilde zijn of speelden er nog andere zaken ook een rol?

Hoewel het wel degelijk de belangrijkste reden voor mij was, sprak de mogelijkheid van een beroepsleger me bepaald ook niet aan. De voorstelling die ik me daarvan maakte, was hetgeen ik van de Engelsen en bij het Amerikaanse leger had gezien. Wat me van het dienstplichtigenleger altijd zo goed is bevallen, is de mondigheid van veel van die jongens en het verschil tussen die mannen in opleiding en afkomst. Nederlandse militairen waren juist door die gemoeleerdheid in staat creatief en inventief met problemen om te gaan. Dat was ook het leuke van het leger. Wie, denk je, komt er nu voor twee jaar bij het leger als BBter solliciteren? Volgens mij gaat het om jongens met 3 danslessen en een zwemdiploma.

Ze zullen straks de dienstplichtige

"ir" en "drs" nog missen. Let op mijn woorden.

■ Een nieuwe poort

En toen naar het gevangeniswezen. De ene poort verwisselen met de andere. Hoe kom je daar nu eigenlijk terecht?

Dat is eenvoudig een kwestie van persoonsadvertenties lezen en solliciteren om vervolgens te worden aangenomen.

Gaat dat zo eenvoudig?

Vanzelf niet. Op de advertentie waarop ik schreef, bleken achteraf maar liefst 1200 belangstellenden te hebben gereageerd, waaronder 35 beroepsmilitairen. Het feit dat er van die laatste maar zes aangenomen werden en dat alle vacatures nog niet zijn vervuld, zegt genoeg over de selectiecriteria. Na een psychologisch onderzoek, waar ze testten op stressbestendigheid, consequent gedrag, flexibiliteit en communicatieve vaardigheden, werd ik aangenomen. Een opleiding van een half jaar volgde. Strafrecht en strafvordering waren de belangrijkste vakken. Daarnaast moesten vanzelf procedures en veiligheidsvoorschriften worden geleerd. Ook elementaire kennis van psychiatrie bleek van belang.

Wat is nu het verschil tussen de bewaarder van vroeger en de inrichtingswerker van nu?

Hoewel "bewaken" nog steeds belangrijk is - mijn taak in de inrichting ligt vooral op het gebied van de ordehandhaving - is de gedachte steeds meer post gaan vatten dat resocialisatie in de maatschappij al in de gevangenis begint. De bejegening van de mens als mens is daarbij de centrale gedachte. Een mens is dan meer dan alleen delinquent. Deze benadering vraagt van jezelf steeds een kritische opstelling. Ook maatschappelijk realisme, een dosis optimisme zonder naïef te worden.

Hoe zijn je werkomstandigheden?

Ik werk met een groep van 12 kort-gestrafte jongeren tussen 18 en 23 jaar. Zij zitten straffen uit van 18 maanden of korter. Meestal gaat het om diefstal of geweldsdelicten. Eerlijk gezegd, weet ik lang niet altijd waar de jongens voor zitten.

Om allerlei redenen wil ik dat ook niet altijd weten. Het gevaar bestaat dat je bij kennis van feiten de mensen vanuit een vooroordeel gaat benaderen. Als ze er zelf over beginnen, is het vroeg genoeg om het te weten.

■ Begeleiden

Wat doen mensen nu zoal in een inrichting?

In mijn situatie zijn ze voor halve dagen in de werkzaal. Ze doen dan eenvoudige klussen, zoals het plakken van boeken op de papierafdeling of werken met metaal, zoals het vervaardigen van schroeven e.d.

Daarnaast is er de mogelijkheid van recreatie in de sportzaal of kan je creatief aan de slag. Mijn taak is daarbij vooral begeleiden. Dat wil zeggen: veel praten met de mensen, want een conflict is gauw gemaakt in een gevangenis.

En dan heb je het bezoek: 3 mensen aan een lange tafel met op elke hoek een medewerker van de inrichting. Weinig privacy dus. Helaas, het kan niet anders in verband met de veiligheid en het mogelijk binnensmokkelen van drugs. Na elk bezoek ook een visitatie. Dat betekent kleren uit en alles nakijken. Je begrijpt dat je in een dergelijke situatie wel feeling moet hebben met mensen.

Anders gaat het maar al te makkelijk fout.

Helpt straffen volgens jou?

Ik heb er niet veel vertrouwen in. Als je ziet hoeveel mensen er steeds terugkomen. Het zegt veel dat een taakstelling voor ons is: "de schade van detentie zoveel mogelijk te beperken". Het element vergelding en maatschappelijke preventie zijn dingen die waarschijnlijk meer hout snijden dan de opvoedende kanten van detentie.

Zijn er speciale problemen die je tegenkomt?

De allochtonen waar tegenwoordig iedereen het over heeft.

Met name dan de Marokkaanse jongeren. Geen wonder als je ook maar iets begrijpt van het cultuurverschil tussen die jongeren en de Nederlandse samenleving. Wat dat betreft leer je in de gevangenis nuanceren. Je ziet wat kansloosheid concreet betekent. Tegelijkertijd ook je eigen beperktheden om aan die situatie wat te veranderen.

Ik heb echter wel gezien dat eenvoudige antwoorden te makkelijk worden gegeven op doorgaans erg ingewikkelde vragen.

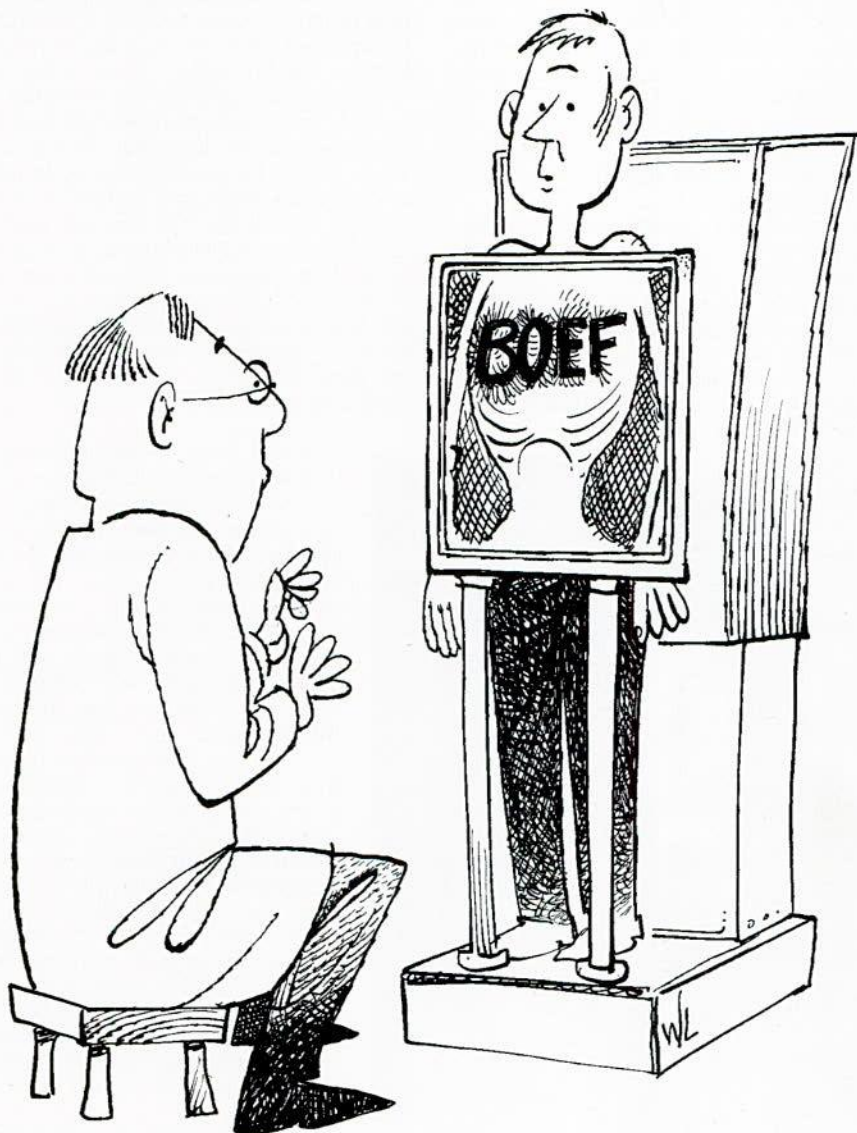
Tenslotte een vraag nog naar de overgang van "groen" naar "blauw". Ben je gedurende je overstap geholpen door DPKL?

Zeker en goed ook. Door de interventie van de sectie Herplaatsing werd ons een aanvulling aangeboden op ons salaris en ook in de secundaire sfeer werd er van alles geregeld. Denk maar aan reiskosten en geneeskundige emolumenten. Allemaal dingen om de overgang makkelijk te laten verlopen. Het kwam, naar ik meen, allemaal uit de pot van het Sociaal BeleidsKader.

Hoe voel je je nu?

Eigenlijk nog steeds een beetje groen. De landmacht zal me wel altijd bezig blijven houden!

Jan Sulman

DE SCHIJN VAN SLAPERIGE VRIENDELIJKHEID

De Zuidafrikaanse Karoo is voor Nederlanders een ontzagwekkend gebied. Je kan er uren doorheen rijden zonder een mens te zien. Behalve dan die enkele keer dat je een ezelkar tegenkomt, zoals die ene morgen, toen we dat vreselijke verhaal hoorden van de oude knecht K. op die blanke boerderij van V. Mensen wonen er haast niet in de Karoo - deze enorme halfwoestijn midden in Zuid-Afrika. Dit prachtige dorre heuvel-land is ettelijke honderdduizenden vierkante kilometers in oppervlakte. Er lopen in deze droge Karoo miljoenen schapen rond en slechts 800.000 mensen. De dorpen liggen vaak meer dan honderd kilometer van elkaar vandaan.

■ Prachtig Landschap

De Karoo is schitterend, maar hard en droog. De mensen, die hier kunnen overleven, zijn sterk. Toeristische reisbeschrijvingen prijzen de rust en de vredigheid van de Karoo: in de slaperige dorpjes wonen vriendelijke mensen, die geen haast hebben. Zo lijkt het ook inderdaad, maar de werkelijkheid is minder romantisch.

We hebben drie dagen rondgereisd met een groepje internationale waarnemers voor de verkiezingen in dit deel van Zuid-Afrika. We hebben inderdaad onze ogen uitgekeken naar de schoonheid van de Karoo. Maar we hebben ook gezien hoe achter dat masker van slaperige vriendelijkheid het lelijke gezicht schuilt gaat van onverbeten racisme, van onveranderde apartheid en van onverbloemde baasschap.

Wij hoorden verhalen over de manier waarop blanke schapenboeren hun gekleurde knechten behandelen. De wet verbiedt uitbuiting en mishandeling. De wet geeft bescherming aan de rechten van deze "plaaswerkers", zoals de land-

arbeiders hier heten, maar de boer trekt zich daar meestal niets van aan. De plaaswerker is analfabeet, de boer is blank en heeft macht. Er is 80% werkloosheid in de Karoo, dus zit geen blanke boer verlegen om werkwillig personeel. En vandaar dat ze hun arbeiders een hongerloon betalen. Vaak ook moeten de plaaswerkers op afgelegen boerderijen hun voedsel kopen van de boer, die daarvoor hoge prijzen berekent en die aftrekt van hun magere loon. En zo wordt de plaaswerker totaal afhankelijk van de blanke boer, die er geen been in ziet om een arbeider op staande voet te ontslaan. Dit alles volslagen in strijd met de wet, maar geen haan die er naar kraait.

■ De werkelijkheid

Die verhalen waren ons al verteld door allerlei hulporganisaties, maar toen hoorden we het onderweg uit de eerste hand van die oude man K. op die volgeladen ezelkar. Hij, zijn vrouw en enkele kinderen waren kennelijk aan het verhuizen: ze hadden al hun bezittingen hoog opgeladen op het kleine karretje. De man K. had 30 jaar voor deze blanke boer V. gewerkt. K's zoon was invalide geraakt en kwam in aanmerking voor een staatsuitkering van zo'n fl. 150,- in de maand. De blanke boer V. was de enige die met zijn auto regelmatig in het naburige dorp kwam, dus die haalde dan bij het postkantoor de uitkering van K's zoon af. Uitbetalen deed V. pas als het hem uitkwam, eerder niet. Dat had K. allang dwars gezeten, dus had hij zich daarover beklaagd. De blanke boer V. had hem toen "de keus" gegeven om te vertrekken.

Hij wist ook wel, dat hij met zijn 61 jaar en zijn nieuwe reputatie van koppigheid nooit meer aan de slag zou kunnen ko-

men op een andere boerderij, maar K. gaf er toch de voorkeur aan om weg te gaan en vertrok met alles wat hij had. Toen we hem van het zandpad van de boerderij de grote weg op zagen draaien, hebben we met hem staan praten (in het Afrikaans, de taal van de Karoo). K. weet dat hij terecht komt in het krottenwijkje van Carnarvon. Hij weet dat het nog maar de vraag is of hij de uitkering uit de vingers van boer V. zal weten los te krijgen. Maar K. koos niet voor de zekerheid van het schamele loon en gaf de voorkeur aan het behoud van zijn waardigheid.

■ Nog erger

We keken daarna niet vreemd meer op toen we hoorden, dat plaaswerkers soms zelfs op de boerderij gedood en begraven worden, zonder dat de politie een onderzoek instelt. De analfabete arbeiders leven geïsoleerd van de buitenwereld, genegeerd, verwaarloosd, overgelaten aan hun eigen ellende.

En toen dan ook die ene blanke boerevrouw op een vergadering er over klaagde dat de partij van president De Klerk last had van intimidatie door zwarte kiezers, was ik bijna in lachen uitgebarsten, als ik niet zo kwaad was geworden. Wie intimideert wie eigenlijk? In de Karoo zijn het de blanke boeren, die hun arbeiders dagelijks intimideren en hen met geweld 'op hun plaats' houden. De Middeleeuwen zijn Zuid-Afrika nog niet uit, maar in de slaperige Karoo-dorpjes staan overal vriendelijke gereformeerde kerkjes, waar zondags de blanke boeren met hun gezinnen beloven een christelijk leven te leiden, want zij willen na hun dood ook in de strakblauwe hemel terecht komen.

Karel Roskam

EXPOSITIE EN STRIPBOEK OVER HOLOCAUST

Is het mogelijk de huiveringwekkende geschiedenis van de jodenvervolging in het Europa van Hitler in een stripverhaal gestalte te geven?

Deze vraag werd 17 maart j.l. met een ondubbelzinnig ja beantwoord. Op die dag werd namelijk in het Joods Historisch Museum in Amsterdam de vertaling gepresenteerd van het tweede deel van het stripverhaal van de Amerikaanse tekenaar Art Spiegelman (*Maus 2. En hier begon mijn ellende pas*). Tegelijkertijd werd in dit museum een expositie geopend met originele tekeningen, schetsen, historische documenten en foto's waarop de Maus-strips zijn gebaseerd.

De schrijver/tekenaar/uitgever Art Spiegelman werd, als zoon van Pools/joodse ouders, in 1948 in Stockholm geboren. Na enkele jaren verhuist het gezin naar de Verenigde Staten. Als veertienjarige jongen verkoopt Art reeds illustraties en tekeningen aan diverse bladen. In 1972 publiceert hij "Prisoner on the Hell Planet", een stripverhaal waarin hij de zelfmoord van zijn moeder Anja (1968) verbeeldt. Dit verhaal, dat integraal staat afgedrukt in *Maus* deel 1, is op te vatten als de aanzet tot het indrukwekkende biografische familie-epos over de aan den lijve ondervonden verschrikkingen van zijn joodse ouders in Polen en Duitsland tijdens de Tweede Wereldoorlog en zijn eigen "tweede-generatie-probleem".

■ Vorm

De vele lange gesprekken die Art met zijn vader Vladek voerde over diens lotgevallen vóór, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog werden op de band vastgelegd (in totaal zo'n slordige veertig uur). Uit deze veelheid aan informatie heeft Spiegelman zijn verhaal opgebouwd.

Als vorm koos Art Spiegelman de strip waarbij hij nazi-Duitsland transformeerde tot een menselijke muizenval met de opgejaagde joden als muizen, de Duitsers als besnorde katten, de Polen (vanwege hun anti-semitisme) als zich volvreterende varkens en de Amerikanen als honden.

De Holocaust persen in een stripverhaal neigt naar een op bestseller-effekt berekend produkt. Wie evenwel beide boeken heeft gelezen en bekeken zal deze gedachte terstond verwerpen. De dialogen en tekeningen gaan door hun eenvoud tot het uiterste, waarbij Spiegelman enerzijds zorgt voor de nodige afstand tot dit zo gevoelige onderwerp en hij anderzijds steeds kans ziet op de juiste momenten een verijnd soort cynisme te etaleren. Spiegelman heeft zelf aanzienlijk minder woorden nodig om deze kritiek te pareren: "I'm a cartoonist. What do you want? Ballet?"

Aan het voltooien van beide delen van

Maus werkte de kunstenaar (zo zou je hem toch het best kunnen noemen) in totaal dertien jaar : ongeveer acht jaar aan deel 1 (1978-1986) en rond vijf jaar aan deel 2 (1986-1991).

■ Inhoud

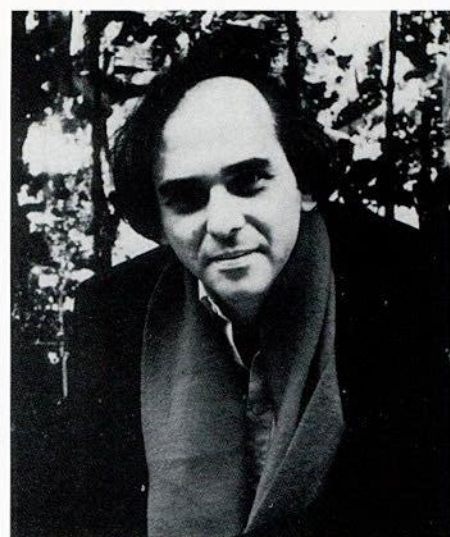
Deel 1 van *Maus* start met het gelukkige leven dat Vladek Spiegelman leidt en het

Art tekent, liggend, het verhaal van zijn vader op.

huwelijk in 1937 van Vladek met Anja. Ze krijgen een zoon, Richieu. Vladek heeft de leiding over de textielfabriek van zijn schoonvader. Niet lang daarna bezetten de nazi's Polen. Daarmee verandert alles. Het deel eindigt met de mislukte poging naar Hongarije te ontsnappen.

In deel 2 wordt Vladek naar Auschwitz (in het boek *Mauschwitz* genoemd) overgebracht. Door zijn vindingrijkheid,

Art Spiegelman

zijn slimme onderhandelen, als ook zijn doorzettingsvermogen, zuinigheid en flinke dosis geluk weet hij te overleven. Ook Anja overleeft de hel van het concentratiekamp, hun zoon Richieu niet. Na de oorlog gaan Vladek en Anja, via Stockholm, naar de Verenigde Staten. Na het overlijden van Anja hertrouwt Vladek met Mala, ook een overlevende van Auschwitz. De eigenschappen waarmee Vladek de oorlog wist te overleven maken hem nu tot een voortdurend kiftende oude man en verzuren het leven van Mala. Op een veelal geestige wijze laat Art Spiegelman zien hoe hij als tweede, nog levende,

zoon moeilijk overweg kan met zijn vader's onhebbeligheden.

■ Expositie

De sober maar smaakvol ingerichte expositie geeft een goed inzicht in de werkwijze van Spiegelman: de uitgeschreven teksten van de opgenomen gesprekken, het eruit lichten van de sleutelmomen-

"Kan dat allemaal ook nog als strip?"

WE WERKTEN ECHT HEEL HARD,
MAAR EEN UUR LATER...

NOG
NIET
KLAAR?

VOOR STRAF KRIJGEN JULLIE GEEN
SOEP, LUIE MISBAKSELS!

In september 1986, na acht jaar werken
werd het eerste deel van MAUS gepublie-
ceerd. Het was zowel in de pers als com-
mercieel een succes.

Na acht jaar....

OP EEN OF ANDERE MANIER
HET LUKTE IN ANDERHALF UUR.
KIK NIEUWES WAT
JE DOET, ARTIE!

HHMM?

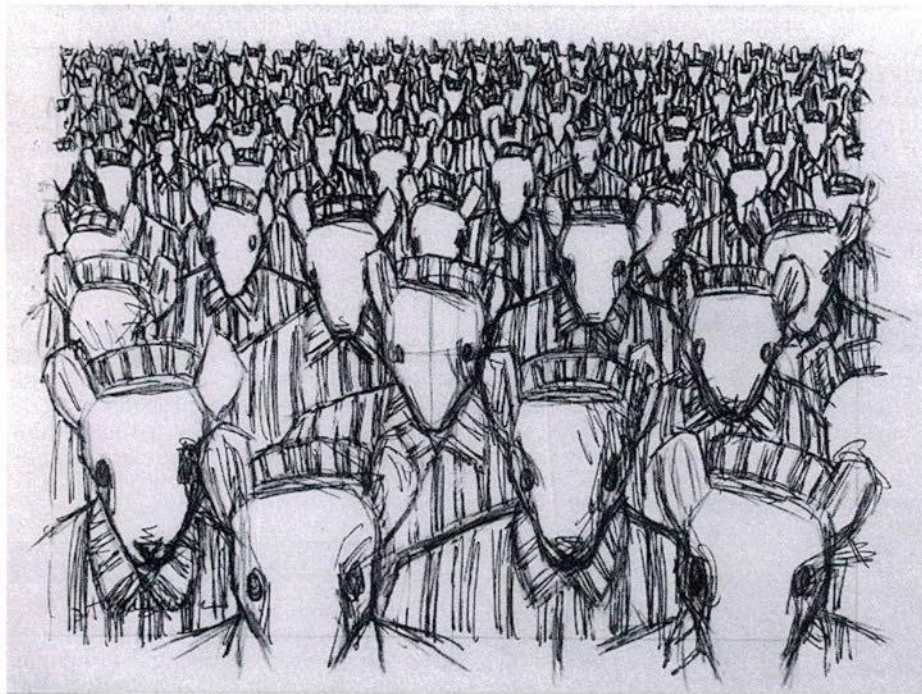

OP HET KLEED JE MORSTAS.
MOET HET HIER OOK
EEN ZWIJNESTAL
WORDEN?

AJ,
SORRY.

"We werken hard, maar een uur later...."

Schets en uitgevoerde tekening.

ten, schetsen van een eerste opzet, het
"indikken" van de teksten totdat deze
binnen de balonnen passen, enz.

Aan panelen worden 74 originele pagi-
na's uit Maus tentoongesteld met daar-
boven 46 lijsten met voorstudies, histo-
rische documenten (waaronder tekenin-
gen van gevangenen) en notities die Art
Spiegelman maakte van zijn bezoek aan
Auschwitz in 1980. Ook worden het
Poolse paspoort van Anja Spiegelman
alsmede de Amerikaanse naturalisatie-
papieren getoond. Tenslotte is op de ex-
positie, via koptelefoons, een selectie
van ongeveer 40 minuten te horen van
de gesprekken die Art met Vladek voer-
de en die de basis vormen voor de tek-
sten in Maus.

Door het inzichtelijk maken van
Spiegelmans werkwijze voegt deze infor-
matieve tentoonstelling heel veel toe aan
zijn reeds zo veelzeggende boeken. De
expositie, die al eerder in het Museum of
Modern Art in New York was te zien,
gaat in augustus weer terug naar de
Verenigde staten om daar een rondreis
te beginnen.

Art Spiegelman heeft indringend in
beeld gebracht wat zijn vader tijdens de
Tweede Wereldoorlog heeft meege-
maakt. Door zijn keuze voor de strip-
vorm heeft hij het drama van de
Holocaust moeten "indikken" tot het
meest wezenlijke. Het resultaat is een
aangrijpend beeldverhaal over een hu-
iveringwekkende episode uit de recente
geschiedenis.

Wim Heij

De expositie *Kat en muis. Spiegelman's
Maus* is te zien t/m 14 augustus 1994 in
het Joods Historisch Museum, Jonas
Daniël Meijerplein 2-4 te Amsterdam.
Dagelijks geopend van 11-17 uur.
Entree f 7,00.

Art Spiegelman: *Maus 1. Vertelling van
een overlevende.* Bruna, Utrecht. 1987.
160 blz. Prijs (in 1987) f 22,50

Art Spiegelman: *Maus 2. En hier begon
mijn ellende pas.* Oog en Blik, Amster-
dam. 1994. 134 blz. Prijs f 29,50.

Uitgeverij Oog en Blik bereidt een bun-
del voor met ander werk van Spiegel-
man (dat wel verband houdt met Maus)
onder de titel *Maus tracks*.

Op 5 juni a.s. zal Art Spiegelman voor
het John Adams Institute te Amsterdam,
in het kader van de lezingenserie
American Literature Today, een lezing
houden over zijn werk. Inlichtingen :
020-6247280.

ZAP MAMA

POTPOURRI VAN CULTURELE INVLOEDEN

Tweede cd Sabsylma mogelijk doorbraak naar het grote publiek

Marie Daulne, Sally Nyolo, Marie Afonso, Sabine Kabongo en Salvie Nawasadio vormen samen Zap Mama. Ze zijn van over de hele wereld afkomstig en hun zang is dan ook een potpourri van verschillende muzikale invloeden. Het vocale kwintet heeft sinds 1991 een nieuwe multi-culturele dimensie aan de popmuziek toegevoegd. Onlangs verscheen de tweede cd Sabsylma van het vijftal en die staat opnieuw vol met een wonderbaarlijke verzameling Arabische melodieën, Afro-Cubaanse ritmes, een beetje gospel, reggae en zelfs middeleeuwse muziek. En dat allemaal acapella gezongen met licht ritmische instrumentale begeleiding.

Zelf spreekt de groep van een meer volwassen album met een meer grootstedelijk geluid dan de voorganger 'Zap Mama' had. Die plaat, die in Amerika onder de titel "Adventures in Afropea" werd uitgebracht, was in 1993 wereldwijd de best verkochte wereldmuziek cd. Nummers als *De la Vie à la Mort*, *Citoyen 120*, *Sabsylma* en *For No One* geven een beeld van de ervaringen die Zap Mama opdeed tijdens het toeren rond de wereld.

De vijf dames zijn politiek geëngageerd, maar naast serieuze nummers houden ze ook wel van een luchtig deuntje. Dat levert een prettig beluisterbare en vrij complete mix van sferen op. Verder zijn

sommige nummers, voor zover de teksten te ontcijferen vallen, complete reisgidsen. *Fi Dunia* verhaalt over een reis naar Marokko, *India* refereert vanzelfsprekend aan een bezoek aan dat land en *Awakening In Australia* is een aangepast lied uit een Aboriginal-ceremonie. Zap Mama houdt van reizen. Naar overal en nergens, zoals ze in *Mais qu'est-ce?* laten weten.

HOMMAGE

Behalve door wereldmuziek zijn groepsoprichtster Marie Daulne en haar mede-Mama's ook geïnspireerd door de soul en funk van James Brown en daarom

brengen ze hem op Sabsylma een hommage. Tot slot lijken sterke familiebanden erg belangrijk. Daulnes moeder, oma en tantes zingen een eigen lied *The Mamas Of The Mamas* en worden daarin vanzelfsprekend bijgestaan door de voltallige bezetting van Zap Mama. Marie Daulne hield wat betreft de productie de touwtjes zelf strak in handen. Voor het creëren van de juiste sound werd geen duurbetaalde knoppendraaier ingehuurd, maar nam Daulne zelf plaats achter het mengpaneel. En het resultaat mag er zijn.

De bandleidster werd geboren in Zaïre en heeft een Belgische vader. Ze heeft haar roots ontdekt door een tijd Centraal Afrika te doorkruisen en een periode bij de Pygmeeën te gaan wonen. Uit de traditionele muziek van dat volk put ze ook inspiratie voor de nummers van Zap Mama.

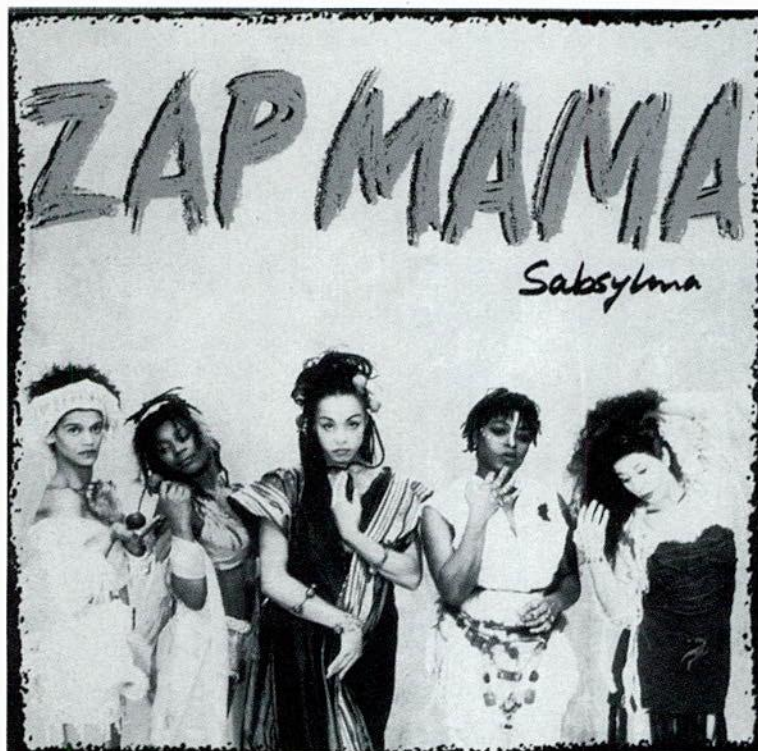
Tegelijkertijd met de nieuwe cd van het kwintet komt er een documentaire (de tweede) over de groep. Daarin vallen de zangeressen te bewonderen tijdens hun reizen, tournées en opnamesessies voor beide albums.

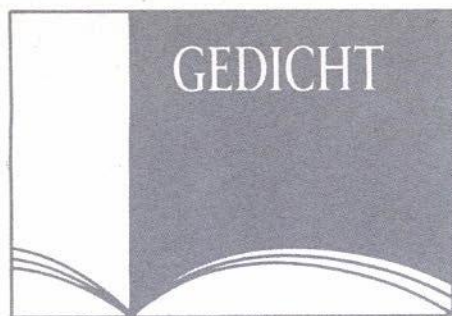
COMMERCIALS

Inmiddels heeft Zap Mama ook een contract afgesloten met Coca Cola voor een grootscheepse commercial-campagne waarbij de groep in het middelpunt staat. Dat betekent dat ze over de hele wereld een immens publiek zullen bereiken, waarmee de naamsbekendheid gigantisch toeneemt. Het in zee gaan met een multinational valt misschien niet helemaal te rijmen met hun geëngageerde image, maar het is wel bij uitstek de manier om een enorm breed publiek kennis te laten maken met Zap Mama en wereldmuziek in het algemeen.

Ter promotie van Sabsylma geeft Zap Mama ook weer een aantal concerten in Nederland. Tijdens deze tournee zijn dat er drie. Het eerste is 12 mei in de Stadsschouwburg in Groningen, daarna zingen ze 16 mei in de Stadsschouwburg in Maastricht om tenslotte op 27 mei af te sluiten in het Utrechtse Muziekcentrum Vredenburg.

Marco van Nek

Jan Palach

Het verhaal van de "Praagse Lente" (voorjaar 1968) is alom bekend. Begin januari 1968 zette het centrale comité van de communistische partij in Tsjechoslowakije partijleider Novotny af en verving deze door de hervormer Dubcek. In snel tempo voltrokken zich daarop grote veranderingen op het vlak van binnenlandse en partijpolitieke zaken. De druk was van de ketel en de ene na de andere hervorming werd doorgevoerd. Een half jaar lang leek het erop dat Dubcek de ruimte werd gelaten daar onbeperkt mee door te gaan. Tot op 21 augustus 1968 Russische, Oostduitse, Poolse, Hongaarse en Bulgaarse troepen Tsjechoslowakije binnenvielen. Met als uiteindelijk resultaat de afzetting van de liberaal Dubcek en de terugkeer van het oude stalinistische bewind.

Op 16 januari 1969 stak de 21-jarige student Jan Palach zich op het Wenceslasplein in Praag in brand. Een welbewuste daad. Een groep van 14 vrijwilligers, uit alle lagen van de bevolking, had namelijk besloten zelfmoord te plegen door zelfverbranding uit protest tegen het herstel van het oude regime. Jan Palach trok lot nummer één.

Ter herinnering aan deze daad (25 jaar geleden) bundelde de bekende dichteres Jana Beranová in *Hommage aan Jan Palach* gedichten van 34 auteurs uit 15 landen. Wij kozen uit deze indringende bundel het gedicht "Vuursignaal" van de Zwitserse dichteres Irma Hildebrandt.

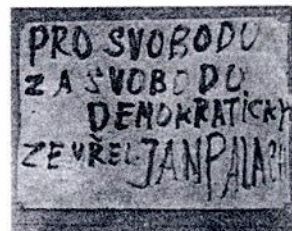
Jana Beranová: *Hommage aan Jan Palach*. De Geus, Breda. 1994. 77 blz. f 22,50. (WH).

Jana Beranová

Hommage aan

JAN PALACH

16.1.1969 - 16.1.1994

DE GEUS

VUURSIGNAAL

voor Jan Palach

*Vuursignaal
op die januaridag
van het jaar 1969
de adem van de Pragers
stokt*

*Kunnen alleen
mensenfakkels nog
de wereld schokken*

*Op het beeldscherm
van grauw plaveisel
bezaaid met bloemen
een zee van kaarsen
tegen woede en onmacht*

*Toeristen vragen
naar het offer
naar het graf*

*Een schouderophalen
van militiesoldaten
aanblik op tanks
in de zijstraten
het zwijgen*

*Ze willen geen
martelaren
ze zijn bang*

Irma Hildebrandt

VRIENDEN EN VIJANDEN

Het is sneu dat zoveel gemeenteraadsleden van CDA en P.v.d.A. hun inzet op gebied van groenstroken en hondepoep en ook een beetje op dat van huisvesting en minimabeleid beloofd zagen met het verdwijnen van hun zetel. Tragisch is het niet, noch voor de democratie in Nederland, noch voor het plaatselijk bestuur. Ook het meegevalen percentage thuisblijvers is geen ramp, als ze maar met de Kamerverkiezingen wél acte de présence geven. Er zijn belangrijker zaken in de wereld.

Na de Koude Oorlog blijken Rusland en de Verenigde Staten met elkaar te concurreren met name als het gaat om vredesbevordering. In Bosnië zijn de Russen recentelijk de Amerikanen voor geweest. Dankzij het Russisch optreden heeft het NAVO-ultimatum voorhands niet tot meer oorlogsgeweld geleid, maar tot een demilitarisering van Sarajevo en vervolgens hebben ze de Bosnische Serviërs zover gekregen dat het vliegveld van Tuzla voor humanitair vliegverkeer wordt opengesteld. Twee doelpunten

voor de Russen in de wedstrijd met de VS om de vredescup in Bosnië. Natuurlijk hebben de Westerse landen en met name de NAVO met een daadkrachtiger houding bijgedragen tot dit succes, maar zoals bekend wordt vooral de scorende spits vermeld en pas in latere instantie het hele elftal. Inmiddels heeft de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, Warren Christopher, zijn inzet ook beloofd gezien en zijn de oorspronkelijke vrienden, vervolgens vijanden, nu weer vrienden geworden en blijken de Moslims en de Kroaten in Bosnië het eens te zijn over een raamwerk dat bij invulling tot een Bosnische federatie leidt die weer op haar beurt deel zou kunnen uitmaken van een confederatie met het huidige Kroatië. Het blijkt mogelijk dat vijanden op kort termijn toch tot samenwerking kunnen komen. Zou de haat dan niet zo diep zijn? Kun je wel na elkanders vaders en zoons vermoord te hebben en elkanders moeders en dochters verkracht tot samenwerking komen? Nog onlangs bleek dat een Moslimsoldaat tijdens een schietpauze bij de vijand een doosje sigaretten kon gaan halen: soldaten haten doorgaans elkaar minder dan de leiders lief is. Ook in de Eerste Wereldoorlog kon men tijdens kerstmis althans één keer in elkanders loopgraven de kerst vieren tot het bevel tot de aanval weer gegeven werd. Toch is er hoop als de in meer en mindere mate verknippte en verblinde leiding van de strijdende partijen een groter belang bij vrede dan bij oorlog heeft. Misschien dat de vreedzame concurrentie tussen de Verenigde Staten en Rusland nog verder kan worden opgevoerd, waardoor ook de Serviërs over de streep gaan: zij hebben zoveel gebied veroverd dat ze bij voortzetting van de oorlog straks alleen maar te verliezen hebben. Een rationele analyse schrijft in hun eigen belang stopzetten van de vijandelijkheden voor, maar inzake oorlog en vrede is helaas niet het gezonde verstand, maar veelal het ongezone verstand de doorslaggevende factor.

Leon Wecke

PRIKKELS

WENDING

Bij alle rumoer voorafgaande aan de verkiezingen, is er weinig te horen over defensie. De koude oorlog is voorbij en een directe dreiging vanuit de voormalige Sovjet Unie is grotendeels verdwenen. Het lijkt wel of er in het politieke veld, van rechts naar links, in grote lijnen geen verschil van mening meer is over de krijgsmacht.

Over de inzet van ons leger voor VN-taken zijn de opvattingen zelfs omgekeerd. Toe minister Ter Beek daadwerkelijk besloot de Luchtmobiele Brigade naar Bosnië-Herzegowina te sturen, kwamen regelmatig verschillende generaals b.d. in de media vertellen dat het niet verantwoord was.

Hebben we jarenlang gedacht dat deze jongens van die vechtjassen waren, nu het erop aankomt blijkt dus het tegendeel. Intussen vindt er een volkerenmoord plaats en zijn zij tegen het inzetten van Nederlandse militairen. Op de vraag of er dan maar een hek omheen moet en men het verder maar moet laten uitwoeden, gaven de generaals b.d. geen antwoord.

Hun opvattingen zijn gebaseerd op wat ze ooit als kadet op de KMA hebben geleerd. Dat waren grote veldslagen, zoals te verwachten was als de Sovjet Unie deze kant zou zijn opgekomen. Dat draaiboek zat er goed in, en geen moment werd door hen onbenut gelaten om de politiek erop te wijzen dat er daarvoor veel meer geld op de begroting van defensie moest komen. Maar voor een oorlog in de situatie van Bosnië gaat die strategie niet op. Dat had Hitler met zijn machtige leger al ervaren tegen de partizanen van Tito.

De linkse politiek en de vredesorganisaties werden altijd beschouwd als een groot gevaar. De BVD was toen een belangrijke organisatie om dat in de gaten te houden. Men kan wel spreken van een wending toen een verontwaardigde Mient Jan Faber, van de vredesbeweging, als eerste naar voren bracht het kwalijk te vinden dat we passief bleven toekijken bij wat er in het voormalige Joegoslavië gebeurde.

Nu duidelijk wordt dat het VN-leger daadwerkelijk een bijdrage kan leveren aan de vrede, worden de generaals b.d.

stil. De heren zullen het ongetwijfeld volgen. Mogelijk vertellen ze straks in de media dat door de inzet van de Nederlandse militairen hun opvatting onderhevig is geweest aan een wending.

Cor Out

Conferentie over Spiritualiteit

Op het Coornherthuis in Zeist, het vormingscentrum van de humanistisch geestelijke verzorging, worden conferenties met uiteenlopende thema's gehouden. Dit keer een aankondiging van een conferentie over spiritualiteit, het niet-materiële. Hoe wordt dat ervaren? En wat doe je met je ervaringen? Wat doe je met paranormale ervaringen?

Het gaat vooral om de visie en beleving van de deelnemers. Als begin van het programma zal informatie over spiritualiteit worden aangeboden. Denken de deelnemers er ook zo over of zijn er andere standpunten?

Wanneer je interesse hebt en deel wilt nemen, kun je je opgeven bij het secretariaat van het Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist, 03404-14060.

De conferentie vindt plaats van 30 mei t/m 1 juni; de sluitingsdatum voor opgeven is 16 mei. Aan de deelnemers zal na 16 mei een programmaoverzicht worden toegestuurd.

De begeleiding is in handen van Joost van Langen.

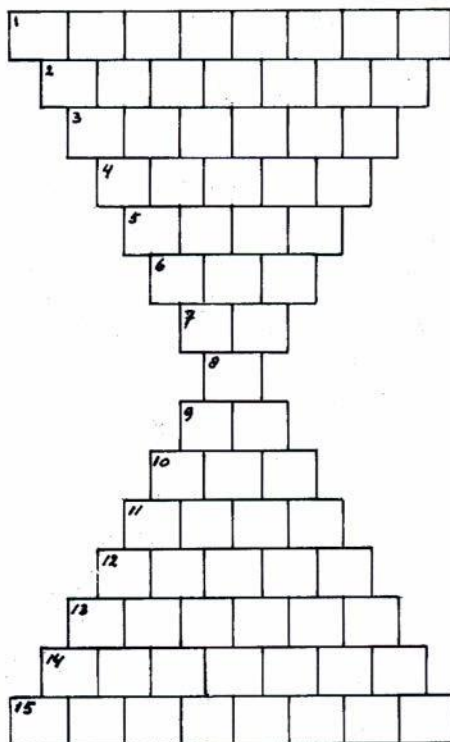
De conferentie is bedoeld voor militairen. Elke dienstplichtige militair heeft recht op 2,5 dag Buitengewoon Verlof ten behoeve van een G.V.-conferentie (punt 49 lid 1q, AMAR). Voor vrijwillig dienenden is de B.V. geregeld in artikel 85 pt. R. van het AMAR. Deelnemers betalen een eigen bijdrage van f10,-.

Rectificatie

De auteur van het artikel "Verveling en Vandalisme" (EGO, april 1994) had geenszins de bedoeling buro sport gebrek aan creativiteit te verwijten.

EGO PUZZEL

De oplossing van de puzzel in het aprilnummer luidt als volgt: 1-bokbier; 2-krantje; 3-intocht; 4-roesten.

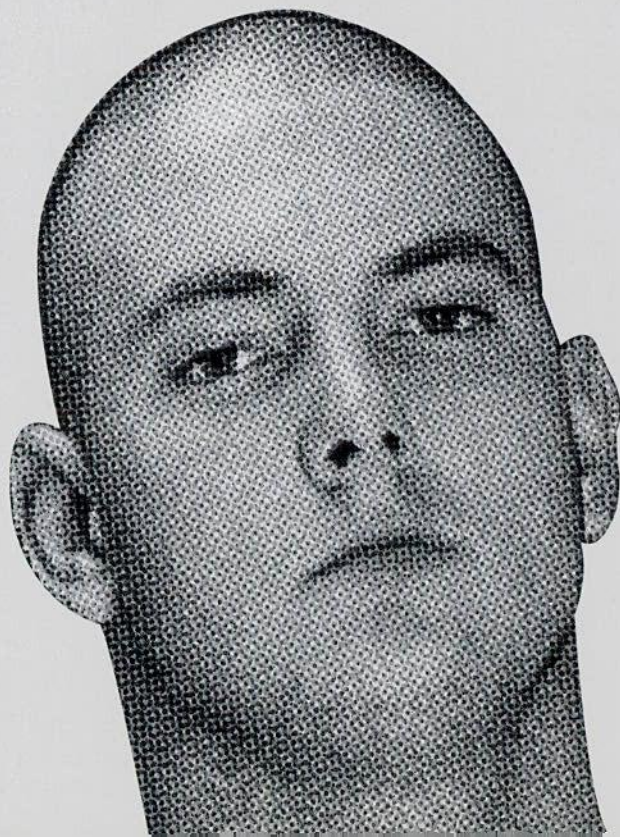

Hierboven een zandloper, waarvan elk woord bestaat uit dezelfde letters als het voorgaande, eerst min één en later plus één letter.

De omschrijvingen luiden als volgt: 1-mopperen; 2-vastleggen; 3-iemand die het weet; 4-wenden; 5-maal; 6-hert; 7-noot; 8-klinker; 9-voegwoord; 10-boom; 11-europeaan; 12-oorzaak; 13-bloedvaten; 14-in aantocht zijn; 15-dichterbij komend.

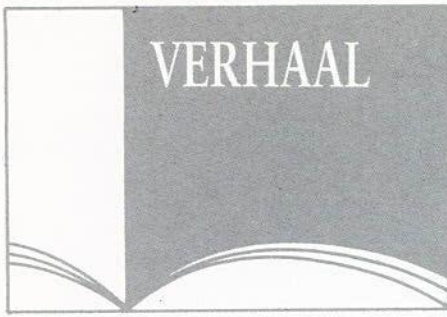

Nazi-skinhead:

**geen haar
op mijn hoofd
die ergens over
nadenkt**

GESCHREVEN GENOT

Plaatjes met blote mannen en/of vrouwen worden in sommige kringen gezien als verderfelijk voor de geest, weer anderen vinden het verderfelijk voor het seksuele verlangen of voor de seksuele omgang tussen mensen. Weer anderen zien het zelfs als een belediging voor de schepping! En dan zijn er ook nog de nodige romans die het onderwerp seksualiteit behandelen. Omstreden, beledigend en tegelijkertijd ook geliefd. Een goed verhaal heeft altijd wel iets beledigends voor bepaalde bevolkingsgroepen. Ze daarom voor de rechter te willen slepen is niet alleen een absurd maar ook een barbaars verlangen. Een modern sprookje.

Tot zijn zesde kon het Brabantse jongetje genieten van de speelmogelijkheden die het Friese dijkdorpie hem bood. Zijn ouders waren het beklemmende katholieke zuiden ontvlucht en hadden een rustige plek in het mooie, wijdse Friesland gevonden. Een kleuterschool kende dat dorp gelukkig niet. Zijn ouders hadden blijkbaar zin noch behoefte hun zoon naar een christelijke kleuterschool in het nabijgelegen dorp te sturen. Gelukkig maar, dacht de knaap. Door die voortreffelijke ouderlijke 'nalatigheid' heeft hij nu als volwassen man wel een aantal gebreken: hij kan namelijk niet zo goed knippen en plakken. Zakdoekjes leggen is ook niet zijn sterkste kant. Maar ach, met zo'n klein gebrek zegt hij te kunnen leven.

■ Ot en Sien

Op zijn zesde moest 'ie d'r toch aan geloven. Niet echt met tegenzin overigens. De school was, net zoals de kerk, een gebouw dat hij nog niet van binnen kende. De kerk is nooit betreden, de grote school, gelegen naast die dorpskerk, werd voor zes jaar een soort tweede huis voor hem. Het platte land, dus ook dat dorp aan de dijk, liep destijds leeg omdat volwassenen in het begin van de jaren zestig, vooral in steden wilden wonen. De dorpschool werd dan ook steeds kleiner. Vanaf de vierde klas ver-

toefde Matthijs dan ook met alle andere schoolkinderen in één lokaal. In het lokaal van de hoofdmeester. Van hem en op die school heeft Matthijs, naast de gebruikelijke dingen, ook geleerd zelfstandig te werken en zijn eigen weg te zoeken in de wereld die kennis en cultuur heet.

Het eerste woord dat de drie eerste klasertjes (groter was zijn klas namelijk niet) buiten de leesplankwoorden leerden lezen was 'neus'. De sensatie die toen door hem heen ging! Wat was 'ie trots. In gepaste opwindung, je moest toen voor bijna alles je vinger opsteken, lieten zij (Ulie, Tjitte en Matthijs) dat toen blijken. Die tinteling, die sensatie voor lezen is Matthijs nooit meer kwijtgeraakt.

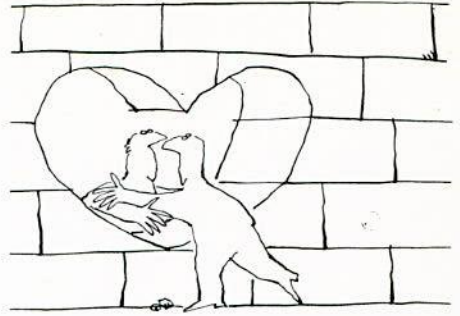
Na de Aap-Noot-Mies leesboekjes kwamen die van Ot en Sien. Die twee maakten nog eens leuke dingen mee. Matthijs was geboeid door hun avonturen. Het verhaal waarin Ot en Sien in een ton schuilen tegen de regen vond hij wel heel erg spannend. Ze kleedden zich, omdat ze nat waren geworden, namelijk tot op het ondergoed uit. Dat vond hij als 8-jarige jongen toch wel heel erg opwindend. Hij vond het zo spannend dat zijn plasser er zelfs een beetje van groeide. Het waren deze gevoelens en fantasieën waarvan Matthijs vermoedde dat ze niet geoorloofd waren. Misschien was hij wel de enige die ze had? Er over zwijgen leek hem maar het beste. Ot en Sien zijn om dit pornografische gehalte gelukkig nooit verboden.

■ Rode boekje

De seksuele revolutie, flowerpower en jongerenverzet kwamen dankzij de media ook dat kleine dorp aan de dijk binnendruppelen. De dorpsjeugd, zo'n 30 tot 40 zielen, werd massaal en luidruchtig hip. Ze wilden hun haren laten groeien (de dorpskapper verdween) en luisterden in het vervolg naar muziek die hun ouders als herrie bestempelden. Ze luisterden het liefst naar de radiopiraten op de, op Persilzegels verkregen, blauwe transistorradio's. "Hoe kunnen jullie in vredesnaam luisteren naar muziek van mensen die zichzelf kever noemen?" De dominee moest uitzien naar een andere gemeente.

Ondanks al deze grote gebeurtenissen moet onze held Matthijs wachten tot hij naar de middelbare school gaat om echt deelgenoot te worden van al dat jeugdplezier. Het was een goede burgerschool waar, zo werd tot vervelens toe herhaald, ook Simon Vestdijk en Liesbeth List hadden gezeten. Wat dan nog, dachten Matthijs en zijn klasgenoten. Opstand moest er zijn, ja toch?

Op die goede burgerschool leerde hij steeds beter te ruiken aan die wereld die hip en spannend was. Een wereld waar hij de eerste twee jaren, als puber van 12/13, nog niet echt bij hoorde. Tot hij op 15jarige leeftijd het "Rode boekje voor scholieren" aanschafte. Een verzameling adviezen van kritische docenten aan opstandige en revolutionaire scholieren. Die werden opgeroepen zich

te verzetten tegen de macht van docenten en directies. Al vrij snel viel het boekje uit zichzelf steeds in het midden open. Daar begint namelijk het tweede deel, met de titel: "nog meer aktie". Daar wordt niet gerept over schoolbezettingen, maar over seks. Daar wordt geschreven over 'soloseks', 'homo-hetero-bi', 'maagdenvlies', 'voorhuid', 'zaadlozing' en nog meer belangwekkende zaken.

Daar moet hij de woorden homo-hetero-bi voor het eerst bewust op schrift zijn tegengekomen. Daar las hij dat je mensen, op basis van hun vrijen, niet in drie groepen kunt verdelen omdat er veel tussenvormen zijn. Ook las hij dat geen enkele vorm van verliefdheid of vrijen beter is dan de andere. Matthijs kleurde er van.

Maar wat een belediging ook voor de gevestigde orde, zo open en bloot schrijven over revolutie en seks. Daarom verschijnt na enige tijd van een aantal burgerlijke docenten een anti-rood boekje. Dit groene boekje was, begrijpelijk, lang zo populair niet.

■ Mourir d'Aimer

De docent Nederlands was geboeid door de boeken en liefdesdrama's van Simon Vestdijk. Vooral het liefdesdrama rond Ina Damman had zijn belangstelling. Matthijs en zijn klas luisterden braaf om hem vooral niet teleur te stellen. De man deed zo goed zijn best! Maar uiteindelijk was Matthijs toch meer geïnteresseerd in de echte, niet zo literaire en bij voorkeur verboden liefdes. Die vond hij in het boek 'Leven is Liefhebben', dat in het originele Franse nog veel dramatischer klonk: Mourir d'Aimer. Wij schrijven inmiddels 1971/72. Het kapot gelezen boek beschrijft het waar gebeurde verhaal (jawel...) van de verboden liefde van een scholier/student voor zijn lerares. Het verschopte en verguisde tweetal probeerde tot het bittere einde te vechten voor hun onbegrepen en verguisde liefde. Uiteindelijk valt de dode die in de franse titel al was beloofd! Kijk, dat was nog eens drama! Dat was nog eens liefde! Dat vond onze puberheid spannend. En veel meisjes uit zijn klas ook.

Omdat hun liefde beledigde was het ook fascinerend en in potentie geschikt voor een literaire vertolking. Pas vele jaren later leert Matthijs begrijpen dat dit voor hem ook belangrijke elementen van literatuur zijn: Passie en Drama! Matthijs kan zich namelijk geen opwindend boek voorstellen dat een gelukkige liefde of een weltevreden doorzonwo-

ningsgezin als onderwerp heeft. Niet voor niets begint Anna Karenina van Tolstoy met de prachtige openingszin: "Alle gelukkige gezinnen lijken op elkaar, elk ongelukkig gezin is ongelukkig op zijn eigen wijze".

Niet alleen het beledigende leven en het veelsoortige leiden van de verliefde student en zijn docente was populair. Ook de met seks en dierenmishandeling doorspekte boeken van Jan Wolkers werden verslonden. Vooral "Turks Fruit" was heel erg geliefd bij Matthijs en zijn klasgenoten. "De seks in het werk van Wolkers is functioneel" wist de docent Nederlands zijn scholieren voor te houden. Wolkers verloor daarvoor toch iets van zijn onaantastbare aantrekkelijkheid. Maar toch won de

fantasie over Wolkers het van de docerende docent Nederlands. Matthijs meende en hoopte dat veel volwassenen toch wel een beetje geschokt waren door de boeken van Wolkers. Volgens hem zouden zij, die zich beledigd voelden, de boeken van Wolkers zelfs stiekem op het toilet van de bibliotheek lezen. Waar hij die kennis vandaan fantaseerde....

En wat te denken van de boeken van Emile Zola? Die boeken werden door zijn moeder als 'fel realistisch' omschreven. Hetgeen zoiets betekende als: er komt nogal veel seks in voor. "Nana" was zo'n spannende, realistische roman. Het verhaalt van het leven van een prostituee. Dat had wel zijn belangstelling. Zo stak je ook nog wat op over de zelfkant van de maatschappij.....

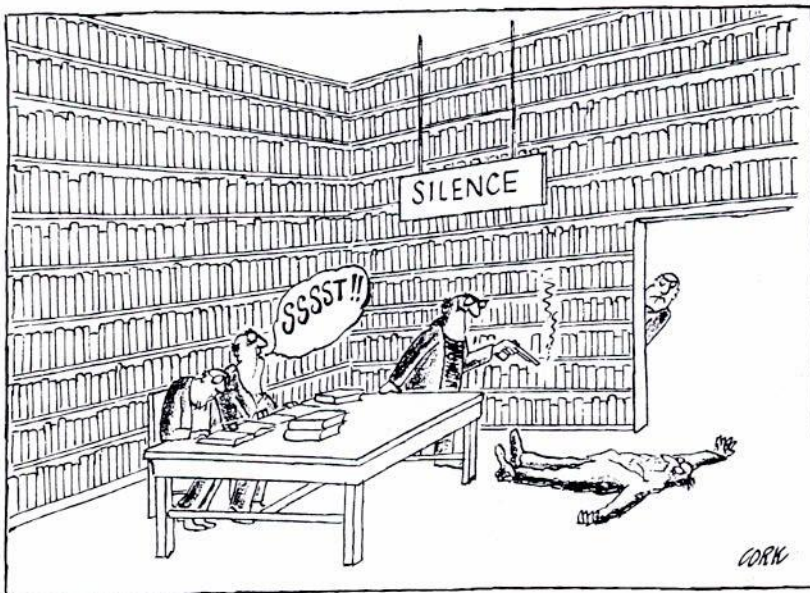
■ Studie

Aangezien boeken en lezen een belangrijke rol in zijn leven speelden en hij niet naar de Toneel Academie durfde, ging Matthijs maar Nederlands studeren.

Wat een afknapper! Wat een ellende! Hij is maar iets totaal anders gaan studeren. En romans over seks werden voor een tijdje vervangen door studies over seks. Je was student, niet waar?

Pas als student is hij op zoek gegaan naar kennis over seksualiteit en dan in het bijzonder over homoseksualiteit. Zijn verwoede pogingen iets seksueel intiems met meisjes/vrouwen op te bouwen liepen, wat hem betrof, namelijk steeds weer op teleurstellingen uit. En de boodschap van dat rode boekje was hij nog niet helemaal vergeten. 't Meest moderne Nederlandse boek dat hij in 1976 in de Universiteitsbibliotheek over homoseksualiteit tegenkwam was een proefschrift uit 1969 van Wijnand Sengers. De titel was niet echt bemoedigend: "Homoseksualiteit als klacht, een psychiatrische studie". Toch heeft hij het boek geleend, en gedeeltelijk ook gelezen. Onvoorstelbaar dat er zoveel gezegd en geleden kon worden over zo'n onderwerp. En het was ook nu weer het tweede deel dat 't spannendste was. Dat bevatte namelijk allemaal levensverhalen van mannen die meenden of voelden homoseksueel te zijn. Wat een drama's, wat een leed maakten die mannen mee. Wat leden deze mannen onder de verboden! Matthijs was tevreden gesteld, wat dat betreft. Hij kon gewoon gelukkig verder leven.

Die psychiatrische studie over verboden en, volgens sommigen, beledigende seks is voor Matthijs minstens zo belangrijk geweest als het activistische rode boekje voor scholieren. Niet in de laatste plaats omdat de psychiater ook een boodschap verkondigde: de homofiel zou er goed aan doen zijn seksuele voorkeur te aanvaarden. Daarnaast moest de homofiel het ook aan een aantal, hem vertrouwde personen, vertellen. Zo, en alleen zo, kon hij namelijk voorkomen in een afgrond te geraken. Een afgrond waarin veel van zijn cliënten wel waren gedonderd. Matthijs was overtuigd: het leven van die cliënten was echt een ramp. Hun leven zag hij in het vervolg als een aanklacht tegen de wijze waarop de samenleving omging met homoseksualiteit. Beledigend gewoon! Maar goed, zo

dacht hij, dat die psychiater daarover een boekje open heeft gedaan.

■ De stad behoort de nacht

Iets meer ervaren jongens wisten hem enige maanden later te vertellen dat er veel spannendere boeken, romans natuurlijk, over homoseksualiteit waren geschreven. Zij sprak over auteurs en boeken waarvan Matthijs tot dan toe nog nooit had gehoord. "De stad behoort de nacht" van de Amerikaanse schrijver John Rechy vond Matthijs een erg geil boek! Daar las 'ie dat je seks met een man niet alleen in huis maar op elk denkbare plek en op elk denkbare manier kon hebben. En je had ze ook nog in soorten en maten die homo's. Er bleken veel meer en veel leukere types te bestaan dan hij op basis van Sengers had durven hopen. Het homo-leven dat Rechy beschreef was bovenal spannender en opwindender dan dat van de hulpzoekende klagers. Er ging een nieuwe wereld voor Matthijs open. Een wereld die homo-leven heette.

Zijn tweede roman was "Giovanni's Room", van de inmiddels overleden schrijver James Baldwin. Een hoogtepunt, zo vond hij. De Amerikaan David, zijn vriendin achterna reizend, ontmoet in het nachtleven van Parijs de wonder-schone Giovanni. Hij wordt verliefd en raakt verstrikt in zijn gevoelens, voor Giovanni en voor zijn vriendin. Wat een drama; wat een passie. Dat was nog eens 'Mourir d'aimer!' Wat een hartstochtelijke ervaring! Wat een leed! Maar vooral ook: hoe mooi!

■ Moraal

"Neus". Als Matthijs dat woord nooit had leren lezen, dan had hij nooit kennis kunnen nemen van al dat mooie, lelijke, hartstochtelijke, geile en fascinerende wat over dat aangename deel van het menselijk leven is geschreven. Het zijn de boeken, de woorden, de werelden en fantasieën van auteurs als Gerard Reve, Boudwijn Büch, James Purdy, David Leavitt, James Baldwin en vele, vele anderen die juist die extra vreugde en aroma aan zijn leven hebben gegeven.

Zij openden voor Matthijs nieuwe werelden. Werelden die hij nog nooit had bereisd of ervaren. Bekende werelden werden in een nieuw daglicht gesteld. Boeken kunnen helpen oogkleppen af te zetten. Het (willen) verbieden van boeken, hoe verwerpelijk en beledigend de inhoud ook mag zijn voor bepaalde mensen, is dan ook fundamenteel reactionair en verwerpelijk.

Klaas Soesbeek

(Vrij naar een gelezen column uit 1989)

SHADOWLANDS

Meesterproef van laatbloeiër Anthony Hopkins

'Anthony Hopkins heeft het begrip acteren verheven tot een andere orde. Hij speelt in *Shadowlands* een absoluut vlekkeloze rol', aldus Barry Norman van de BBC, toch niet de eerste de beste, en zeker niet iemand die zich door zoiets verwerpelijks als chauvinisme laat beïnvloeden. Ik heb hem in de loop der jaren leren kennen als een kritisch en absoluut objectief recensent (behalve als het om Michelle Pfeiffer gaat, maar dat is begrijpelijk...), dus zo'n uitspraak over landgenoot Hopkins zegt wel iets. Inderdaad is de nu 58-jarige Anthony Hopkins bezig aan een indrukwekkende inhaalmanoeuvre, en staat hij zowel in Engeland als in het mekka van de commerciële film, Hollywood, aan de absolute top.

Na deze inleiding zal het u duidelijk zijn dat *Shadowlands* een film is die een beetje cinefiel bovenaan zijn of haar lijstje van prioriteiten moet zetten!

De rol die Hopkins in deze film speelt, vertoont veel parallellen met die andere rol in die andere prachtfilm die ook nog in ons land rouleert, *Remains of the Day*. In dat verhaal speelt Hopkins een butler van het klassieke soort, die zichzelf wegcijfert voor zijn broodheer, en zelfs de liefde van zijn leven geen kans geeft uit een al te star plichtsbef. In *Shadowlands* is Hopkins de schrijver annex lector Clive Staples (roepnaam Jack) Lewis aan de universiteit van Oxford. Deze Jack Lewis heeft overigens echt bestaan: de film is gebaseerd op de relatie tussen deze erudiete Britse auteur en de Amerikaanse dichteres Joy Gresham. Volgens de makers wil de film geen uitgesproken documentair verslag zijn, maar een romantische film met stukken van de werkelijke gebeurtenissen daarin verwerkt. Douglas Gresham, de stiefzoon van Jack Lewis, was verbaasd over het feit dat de film in zijn uiteindelijke versie toch de werkelijkheid zo dicht benaderde, want zowel zijn

moeder als zijn stiefvader waren naar buiten toe altijd zeer gesloten geweest over hun privé-leven.

We worden als publiek eerst voorgesteld aan J.C. Lewis via zijn werk, en via de plaats die hij inneemt tussen zijn collega's, ook zeer erudiete heren, verbonden aan datzelfde achtenswaardige instituut, Oxford. Lewis was behalve lector, ook schrijver van vooral kinderboeken en religieuze essays. Zijn lezingen over geloofszaken trokken altijd veel, vooral vrouwelijk, publiek.

■ Frisse wind

Als we eenmaal goed doordrenkt zijn van de puur Engelse sfeer van dat afgeschermd mannenleven (Lewis woonde samen met zijn broer), doet opeens, als een zilte bries van over de oceaan, Joy Gresham haar intrede. Ze is een Amerikaanse dichteres die in eigen land redelijke erkenning had gevonden, maar die vanwege een gestrand huwelijk naar Engeland is uitgeweken. Haar zoon (in het echt had ze er twee, in de film slechts één) verslindt Lewis' boeken, en Gresham wil met de auteur in contact komen. Ze maakt een afspraak om hem in Oxford te ontmoeten. Die eerste ken-

nismaking, waarbij de vrouw, wanhopig geworden doordat de ober haar geen enkele handreiking biedt, op een ogenblik eenvoudigweg 'Heet er hier iemand Lewis?' door de lounge galmt, is tekenend voor het verschil tussen die twee werelden. Iedereen verstart bij zoveel vrijmoedigheid, maar effectief is het wel: Jack Lewis wenkt haar voorzichtig zijn kant uit, en ze kijken elkaar voor het eerst in de ogen. Wat volgt is een gesprekje waarin die verschillen in levenshouding nog eens extra worden benadrukt. Maar tegelijk voel je dat de al wat oudere man op een heel aangename manier verrast is door het optreden van die intelligente, aardige vrouw die de dingen gewoon zegt zoals ze zijn. Want dat was in Engeland in de jaren vijftig absoluut niet gebruikelijk, zeker niet in universitaire kringen!

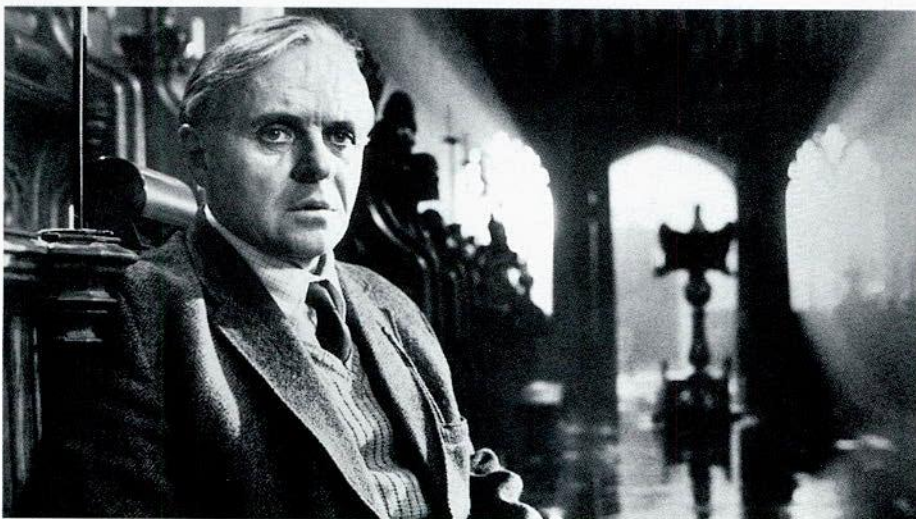
Vervolgens zijn we getuige van de voorzichtige ontdekkingsreis van Lewis in de wereld van de liefde. Hij kent het verschijnsel niet, heeft het tot dan toe nooit gemist en staat ook niet te trappelen om zich over te geven aan emoties waar een mens geen greep op heeft. Als Gresham hem dan ook op een dag vraagt om met haar te trouwen zodat ze een verblijfsvergunning kan krijgen, stemt hij toe en handelt de affaire af als een puur zakelijke aangelegenheid. Ze blijft gewoon in haar flat in Londen wonen. Pas als blijkt dat ze ziek is, ontdekt Lewis hoeveel hij van haar is gaan houden. In het zicht van het naderend afscheid (ze heeft botkanker) durft hij zich te laten gaan, en beleeft hij misschien wel een mooiere tijd dan heel veel andere stervelingen die hun gouden bruiloft samen mogen halen!

■ De zoon

Behalve de ragfijne manier waarop regisseur Richard Attenborough deze volwassen emoties met hoofdrolspelers Anthony Hopkins en Debra Winger (die ook uitstekend speelt) uitwerkt, kent het verhaal nog een tweede lijn: die van de zoon van Gresham. Lewis heeft zelf zijn moeder verloren toen hij negen jaar oud was, en nu de zoon van zijn vrouw precies hetzelfde overkomt, blijkt hij voor de jongen, na de aanvankelijke onhandige toenaderingspogingen, precies de juiste woorden te kunnen vinden. Vooral de laatste scènes waarin de relatie tussen Lewis en zijn stiefzoon tot uiting komt, gaan tot op het bot: uw recensente had aan een kussensloop nog niet genoeg voor de tranen, bij wijze van spreken...

Maak nu echter niet de fout om te denken dat *Shadowlands* alleen een film is voor middelbare sentimentele dames want niets is minder waar: de film zit stampvol herkenningpunten die in elke denkbare situatie toepasbaar zijn, en juist daarom durf ik hem van harte aan iedereen aan te bevelen! De schitterende locaties op Oxford maar ook op het Engelse platteland, geven de film een meerwaarde die eigenlijk niet eens nodig is.

Leonore van Opzeeland

Anthony Hopkins

FILM IN 'T KORT

FOUR WEDDINGS AND A FUNERAL

We blijven nog even in Engeland voor de romantische comédie *Four Weddings and a Funeral*, waarin het opnieuw de Britse aanpak is die voor de nodige verborgen emoties verantwoordelijk is. Die leuke Hugh Grant, die u eerder aan het werk hebt kunnen zien in "Bitter Moon" van Polanski waar hij ook al zo'n Engelse klungel was, komt op een bruiloft de Amerikaanse Andie MacDowell tegen. Meteen gaat hij uit

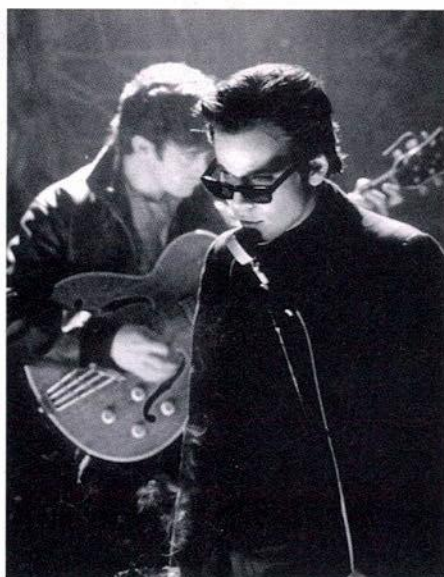

Hugh Grant en Andie MacDowell in *Four Weddings and a Funeral*

zijn dak natuurlijk, en terecht want zo'n beauty zie je niet elke dag. Zij van haar kant is bepaald ook niet ongenegen om zijn voorzichtige avances te beantwoorden. Maar het duurt toch nog jaren voordat hij duidelijk durft te maken wat precies de bedoeling is, al loopt hij haar zo nu en dan wel tegen het lijf. De film moet het helemaal hebben van de sfeer-tekening en van de interactie tussen de hoofdrolspelers plus de super-Britse ambiance. Nou, dat wil best lukken allemaal, dus heel veel Anglofielen gaan deze maand plezierige uren tegemoet!

BACKBEAT

In de eveneens Engelse productie *Backbeat* draait alles om die ene gitarist die The Beatles verliet vlak voordat ze doorbraken en de sensatie van de jaren zestig werden: Stuart Sutcliffe. Sutcliffe was de boezemvriend van John Lennon. Hij was nog bij de band toen ze naar Hamburg reisden, in gore striptenten optraden en drugs gebruikten. Maar al speelde Sutcliffe prima gitaar, in zijn hart was hij veel meer kunstschilder. Toen hij bovendien de Duitse fotografe Astrid Kircherr ontmoette en werd aangenomen aan de Kunstacademie in

Stephen Dorff in *Backbeat*

Hamburg, besloot hij de band vaarwel te zeggen. Vooral Lennon had het daar verschrikkelijk moeilijk mee. Kort na hun afscheid overleed Sutcliffe aan een hersenbloeding, waarschijnlijk nog het gevolg van een knokpartij in Liverpool, een paar maanden voor de Duitse tournee van de beginnende band. De film is melancholiek van sfeer, en concentreert zich vooral op de explosieve driehoek Sutcliffe-Lennon-Kircherr. Stephen Dorff is uitstekend als Sutcliffe, maar Ian Hart in de rol van Lennon is, vooral door z'n manier van praten, minstens zo overtuigend. Sheryl Lee die Kircherr speelt, kennen we nog als Laura Palmer uit *Twin Peaks*. Iets bijzonders.

FRIENDS

In *Friends* van regisseuse Elaine Proctor zien we hoe de politieke situatie in Zuid-Afrika in het jaar 1985 drie gezworen vriendinnen bijna uit elkaar drijft. De één, een zwarte lerares van wie je in eerste instantie activiteiten voor het ANC zou verwachten, wil in geen geval geweld gebruiken. De tweede, een blank meisje van rijke boeren-afkomst, wil zich überhaupt niet met politiek bezighouden en vlucht in een veilig huwelijk met een oudere man. De derde, ook blank, zet zich echter met hart en ziel in

Dambissa Kente (r) en Kerny Fox in *Friends*

voor de bevrijdingsbeweging. Als bij een bomaanslag waar zij verantwoordelijk voor is, een zwarte vrouw blijkt te zijn omgekomen heeft ze zoveel wroeging, dat ze zichzelf aangeeft en in de gevangenis belandt. Maar de vriendschap overleeft alle stormen, en uiteindelijk vinden de drie elkaar terug. Het verhaal wordt sober en uitermate effectief verteld, en door de drie meiden voorbeeldig gespeeld.

FOR FUN

Uit China komt deze maand een verrassende film die nu eens geen zware politieke vraagstukken aansnijdt (hoe prachtig dat de laatste paar jaar ook door diverse regisseurs is gedaan), maar waarin gewoon een ouwe bemoelial centraal staat die met zijn ziel onder zijn arm loopt na zijn pensionering. Han is altijd manusje-van-alles bij een opera-gezelschap in Peking geweest. Behalve dat hij geen vertrouwen heeft in de jongere jongens die zijn stoel bezetten als hij eenmaal weg is, heeft hij nog helemaal geen zin om met zijn armen over elkaar te gaan zitten. Als hij op een dag in het park dan ook een groepje mannen tegenkomt die opera-liederen staan te zingen, regelt hij binnen de kortste keren via de gemeente een ruimte waar ze kunnen repeteren, en pakt als het ware zijn oude beroep weer op. Zijn eerste doel is

uit *For Fun*

de plaatselijke talentenjacht. Maar lang niet iedereen van het gezelschap is geïnd van de bemoeienissen van Han: hij is een chagrijnige regelneef en kan niet begrijpen dat er ook mensen zijn die alleen maar voor hun eigen plezier een beetje staan te zingen...

Regisseuse Ning Ying, die in 1978 afstudeerde aan de Film-academie van Peking, maakte met *For Fun* een film waar je best een heleboel parallellen met de Chinese maatschappij in kunt herkennen, maar die zich ook uitstekend laat genieten als een kleinschalig, vermakelijk verhaal over een heel gewoon groepje oude mannen ergens in een wijk van een grote stad.

L.v.O.

OP WEG MET BURO HERPLAATSING

Sergeant-majoor Andela uit Oosterwolde heeft er al ruim 25 dienstjaren opzitten. Hij is ooit als technisch specialist begonnen en later overgegaan tot beroeps onbepaalde tijd. Sinds 1 januari staat hij op bascode 7. Hij is niet bij de pakken neer gaan zitten. Via buro herplaatsing is hij vol goede moed begonnen aan een 10 maanden durende opleiding tot sociaal rechercheur. Een baangarantie is er echter niet.

Kan je iets over je militaire carrière en het verloop daarvan vertellen?

Jawel, ik ben in 1968 als technisch specialist begonnen en in Appingedam opgeleid tot monteur motorvoertuigen. Daarna ben ik geplaatst bij 42 Herstelcompagnie in Assen. Toen het contract ten einde liep heb ik mij in 1972 aangemeld voor de KMS. Daarna heb ik nog bij het OCTD gezeten. Vervolgens heb ik functies gehad als bergingscommandant, commandant onderhoudsgroep, plv. werkplaatscommandant en op het bedrijfsburo. Na de HOOS gedaan te hebben ben ik tenslotte als plv. pelotonscommandant/werkplaatscommandant bij een rupsvelotone terechtgekomen, weer bij 42 Herstel in Assen tot 1 januari 1994.

Dat is zo'n beetje het verloop, wat waren je idealen en verwachtingen aan het begin van je carrière?

Ten eerste wilde ik vooral diploma's halen om m'n toekomstperspectief te verbeteren. Toen ik de kans kreeg over te gaan van beroeps bepaalde tijd naar be-

roeps onbepaalde tijd, deed ik dat met de verwachting dat het een baan voor het leven was. Daarnaast had je toch ook als onderofficier een bepaalde status, zowel in de burger- als in de militaire maatschappij. Je was iemand. Ook financieel zat je niet slecht.

Op een gegeven moment kwam die beruchte prioriteitennota. Waren jullie gelijk op de hoogte van eventuele consequenties voor het onderdeel?

Toen de prio-nota op 12 januari 1993 uitkwam, was het gelijk duidelijk dat ons onderdeel opgeheven zou worden. Je wist alleen niet hoe het opgeheven zou worden. M.a.w. wat gaat er met het personeel gebeuren en wat gaat er met het materieel gebeuren? Het was een onzekere tijd. Afwachten en maar afwachten. Het opheffen van 42 Herstelcompagnie betekende automatisch het einde van mijn functie. In eerste instantie had ik nog wel hoop op een zelfde functie ergens anders in de landmacht. Al vanaf januari keek ik rond in het VMS (vacature melding systeem). In mei begon het

me, na vele voorlichtingen, duidelijk te worden dat het zeer moeilijk zou worden om bij de landmacht te blijven.

Hoe zag het toekomstplaatje er vervolgens uit?

Er zou misschien nog wel een plaats geweest zijn in de KL, maar dan waren de moeilijkheden in 97/98 opnieuw begonnen. Een vervolgfunctie zat er dan zeker niet in. Trouwens ik zou dan bij leven en welzijn 47 of 48 jaar zijn en wie wil je dan nog hebben in de burgermaatschappij? Nu met m'n 43 jaar heb ik nog wel mogelijkheden in de burgermaatschappij. Ik heb me hierover laten voorlichten en ben me vervolgens zelf op die burger arbeidsmarkt gaan oriënteren. Daarnaast heb ik alles zoveel mogelijk uitgeplozen: waar heb ik nog recht op (wachtgeldregeling), hoe werkt buro herplaatsing en wat doet buro overgang burgermaatschappij?

Wat was de impact van dit alles op het thuisfront?

Het afgelopen jaar is de toekomst erg onzeker geweest, niet in de laatste plaats voor het thuisfront. Ik heb diverse malen alles met m'n vrouw doorgesproken, alle consequenties afgewogen en uiteindelijk besloten het heft in eigen handen te nemen door me vrijwillig als herplaatsingskandidaat aan te melden nog voor-

dat de bascode 7 situatie inging. Dergelijke keuzes maken betekent dat je bewust omgaat met je onzekerheden. Het thuisfront moet ook weten waar ze aan toe zijn. Alles is beter dan maar zitten afwachten.

Je hebt je bij buro herplaatsing als vrijwillig herplaatsings-kandidaat aangemeld. Wat voor mogelijkheden boden zij en hoe verliep dat traject?

Begin oktober heb ik zelf contact gezocht met buro herplaatsing om te kijken wat de mogelijkheden waren. Hoewel ik pas in januari bascode 7 gesteld zou worden, kon ik wel gedeeltelijk gebruik maken van hun faciliteiten. Zo kon ik beginnen met een sollicitatietraining. Doel van deze training is inzicht te krijgen in vragen als: wat wil ik, wat kan ik en hoe breng ik dat aan de man? Op grond van de verkregen resultaten ben ik gericht gaan solliciteren als onderdeel van de sollicitatietraining met als doel marktverkenning. Je leert jezelf als product zien en daarmee de boer op te gaan.

Op wat voor functies heb je gesolliciteerd?

Ik richt me hoofdzakelijk op de sociaal-maatschappelijke hoek. Dat komt er bij zo'n sollicitatietraining ook wel uit. Ik heb bijvoorbeeld geschreven op functies als banenpoolbegeleider, milieu-inspecteur en inrichtingswerker bij het gevangeniswezen.

Heeft buro herplaatsing nog meer gedaan?

Ja, ze hebben een aantal projecten opgezet. Een drietal opleidingstrajecten: voor milieu-inspecteur, logistiek manager en sociaal onderzoeker. Ik heb me hierover laten voorlichten en uiteindelijk gekozen voor het opleidingstraject sociaal onderzoeker.

Wat houdt zo'n opleiding precies in en hoeveel tijd is er mee gemoeid?

Voordat je de opleiding ingaat, heb je eerst een gesprek met het opleidingsinstituut en maak je een denkstijlanalyse. Als dat allemaal in orde is, ga je de opleiding in. In totaal duurt de opleiding 10 maanden. Het theoretische gedeelte beslaat 5 maanden met 1 à 2 stagedagen per week. De resterende 5 maanden loop je stage bij een sociale dienst of een bedrijfsvereniging. Overigens moet je zelf een stageplaats zien te vinden. Natuurlijk heeft het opleidingsinstituut wel contacten, maar je moet er zelf op af. Dus ook hier weer een appèl op het eigen initiatief.

■ Nieuwe vakken

Inhoudelijk heb je te maken met vakken als inleiding tot het recht, strafrecht en strafvordering, kennis van de bijstandswet en overige sociale wetgeving, procesverbaal- en verhoortechnieken, beroepsvaardigheidstraining en een sollicitatietraining. De hele opleidingsperiode wordt met een toets afgesloten. Als de toets positief afgesloten wordt, krijg je opsporingsbevoegdheid.

Wat is de aantrekkelijke kant van dit werk?

Het contact met mensen. Uiteraard kunnen dat uit hoofde van de functie wel eens vervelende contacten zijn. Daarom wordt er op het gebied van sociale en communicatieve vaardigheden veel van je verwacht. Maar de opleiding is daar op afgestemd. Daarnaast heb ik bij defensie de nodige ervaring op dit gebied opgedaan. Denk maar aan het omgaan met en motiveren van groepen dienstplichtigen.

Zit er een baangarantie aan vast?

Nee, er is geen baangarantie. Het is dus zaak zelf contacten te leggen of je zodanig te profileren op de stageplaats dat ze je graag willen hebben. Maar er is werk genoeg. 1994 is het jaar van de fraude. Door mijn marktorientatie weet ik nu al ongeveer waar de vacatures zijn. Ik heb zelfs al een plaats op het oog. Mocht ik onverhoopt eerder afhaken om wat voor reden dan ook, dan zou dat jammer zijn want de bascode 7 tijd tikt door. Financieel is er dan nog geen man overboord. Defensie betaalt de volledige opleiding en mijn salaris gaat

door tot de bascode 7 tijd voorbij is of tot ik ander werk gevonden heb.

Hoe heeft buro herplaatsing tot nu toe geopereerd?

Zeer persoonsgericht. Als je zelf wil, kan je heel veel met buro herplaatsing, maar het moet wel van de persoon zelf uitgaan.

Hoe kijk je terug op je periode bij defensie?

Nooit had ik gedacht weg te gaan bij defensie. Helaas zijn de omstandigheden er nu naar. Maar als het slecht gaat met een bepaalde werkgever, wil dat nog niet zeggen dat het ook een slechte werkgever zou zijn. Nee, ik heb al die jaren met plezier bij defensie gezeten. Je zal van mij nooit horen dat het een slechte werkgever is.

Tot slot, hoe zie je de toekomst nu, vergeleken met een jaar terug?

Vorig jaar was ik nog over alles pessimistisch. Nu zie ik de toekomst rooskleurig in. Ja ik ben er erg positief over.

Bart Hetebrij

LEVENS BESCHOUWELIJK ONDERWIJS

Het geven van lessen levensbeschouwelijk onderwijs/vorming aan jongeren is een van mijn taken als geestelijk verzorger. Doel van deze lessen is jongeren kennis te laten maken met de diverse levensbeschouwelijke stromingen en het nut daarvan. Daarnaast is het zinvol om hen gevoelig te maken voor het feit dat een mens meer is dan iemand die gewassen, gevoed en verzorgd moet worden. Dat een mens ook geestelijk gevoed wil worden: door te communiceren met gelijkgestemden over het wezen van zijn bestaan en de vele, vele vragen die hier vervolgens uit voortvloeien. In deze lessen komen ook andere zaken aan de orde: hoe om te gaan met ziekte, lijden, verdriet, eenzaamheid en met mensen die er een andere overtuiging op na houden dan jijzelf?

Eén van de lessen die ik gaf, ging over de Islam. En dat doe ik niet graag nog een keer. Eerdere lessen die ik gaf joegen mij ook al de gordijnen in, als de Islam toevallig ter sprake kwam. Het gaat in het hier navolgende natuurlijk niet om alle jongeren of 18-21 jarigen. Goede uitzonderingen zijn er - gelukkig - altijd.

Voor de geschiedenis van de Islam was er nog een redelijke interesse, maar op het punt aangekomen om te praten over Islamitische waarden en normen brak er al bijna een oproer uit. Zoals altijd komen de wildwest verhalen weer aan de orde, over geslachte schapen in flats van zeven hoog waarbij het bloed bij de burens van drie verdiepingen lager nog langs de ramen

naar beneden stroomt, over de voorrang die Islamitische gezinnen krijgen bij het verkrijgen van woonruimte, terwijl zij met hun 18-21 jaren ook staan te springen om zelfstandig te gaan wonen. Om nog maar niet te spreken over de gruwelpraktijken van gedwongen huwelij-

mijn beurt is, vraag ik naar hun eigen persoonlijke ervaringen en ontmoetingen met Islamieten. Het is dan weer even voorspelbaar als verbijsterend, dat ze die eigen ervaringen niet hebben, noch die ontmoetingen. Het is dan toevallig weer iemand uit hun directe omgeving

die iets dergelijks heeft meegemaakt. Wanneer ik ze dan iets probeer uit te leggen over de Nederlandse huisvestingsproblematiek, de enorme wachtlijsten die er bestaan voor deelname aan het taalonderwijs, over familietradities, en als afsluiting opmerk dat 12% van de Nederlandse mannen en 10% van de Nederlandse vrouwen niet kunnen lezen of schrijven, kijken ze je aan alsof je werkelijk hardop staat te liegen. Ze kunnen en willen de feiten niet aannemen, omdat die in strijd zijn met hun eigen zelfbeeld en hun beeldvorming van Islamieten. De voordelen hiervan zijn natuurlijk groot: je hoeft niet na te denken, je opvattingen over de ander hoeven niet te worden bijgesteld en je kan in elke situatie een ander de schuld van ALLES geven. Kortom, kleine racisten in wording?

Het leven moet boven alles vooral simpel gehouden worden en alles wat die simpele wereld en het daarbij behorende mensbeeld verstoort, wordt uitermate vijandig bejegend. Dat ze, ondanks dat, zeer gemotiveerd zijn om de samenleving te dienen, maakt een heleboel goed, maar zeker niet alles!

Of wel?

Freek Pol

De kleurling:

Als ik in de zon lig ben ik zwart.

Als ik kwaad ben ben ik zwart.

Als ik ziek ben ben ik zwart.

Als ik het koud heb ben ik zwart.

Als ik het warm heb ben ik zwart.

Als ik dood ben ben ik zwart.

Als jij in de zon ligt ben je bruin.

Als jij kwaad bent ben je rood.

Als jij ziek bent ben je geel.

Als jij het koud hebt ben je blauw.

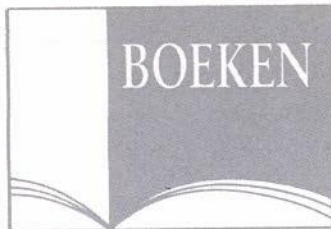
Als jij het warm hebt ben je rood.

Als jij dood bent ben je wit.

En dan noemen ze mij een kleurling!!

ken en de daarbij behorende ontvoeringen. En natuurlijk, hoe kan het ook anders, dat ze het verrekken om fatsoenlijk Nederlands te leren spreken en schrijven.

Nadat zo de meest vijandige uitlatingen over Islamieten gedaan zijn en het weer

Identiteit

Van de Turkse schrijfster Aysel Ozakin Ingham verscheen begin dit jaar opnieuw een roman in vertaling: *De taal van de bergen*. Een subtiel geschreven roman over een jonge vrouw op zoek naar haar identiteit tussen traditie en moderniteit. Bij terugkeer naar haar vaderland ontmoet de Turkse studente Leyla op het vliegveld van New York een jonge mijnbouw-ingenieur uit Kosovo, Seiko. Gedurende de vlucht reis tot Zagreb groeit er een kortstondige maar diepe genegenheid tussen beiden. Bij het afscheid belooft Seiko dat hij Leyla ogenblikkelijk zal komen opzoeken wanneer deze hem daartoe zal uitnodigen. Terug in Istanbul raakt zij betrokken bij het studentenprotest. Een verzet dat, na de tweede militaire staatsgreep van 1971, eindigt met grimmige klopjachten op alles wat maar enigszins links is. Na haar afstuderen wordt Leyla min of meer verbannen naar een uithoek van Turkije om er de bevolking van een dorpje de engelse taal bij te brengen. Na twee maanden keert ze gedisillustioneerd terug naar Istanbul. Wanneer de repressie van het bewind haar te machtig dreigt te worden, roept ze de hulp in van Seiko. Deze

Aysel Ozakin
Ingham
*De taal van
de bergen*

neemt haar mee naar Kosovo. Ze veronderstelt in een socialistisch land terecht te komen maar loopt al snel tegen een muur op van conservatieve zeden en gewoonten. De relatie tussen Leyla en Seiko komt er in toenemende mate door onder druk te staan. Het verstikkende klimaat waarvoor ze Turkije had verlaten is in Kosovo anders maar niet minder ernstig. Met pijn in het hart neemt ze afscheid van wat even een veelbelovende toekomst leek. Aysel Ozakin Ingham: *De taal van de bergen*. Ambo, Baarn /

Novib, Den Haag. 1994. 132 blz. f 27,50. (WH).

Crusoe's in Siberië

In 1982 meldde de Russische "Komsomolskaja Pravda" een 'vondst' door een groepje geologen: in de bijna ondoordringbare Siberische taiga, 250 km van het 'laatste' bewoonde dorp, leefde een gezin al bijna 40 jaar totaal geïsoleerd van de rest van de wereld. Aangespoord door vele nieuwsgierige lezers gaat Vasili Peskov op onderzoek uit naar deze Robinson Crusoe's van de twintigste eeuw. Zijn naspeuringen leveren op dat van

het gezin Lykov (ouders, 2 zonen, 2 dochters), dat behoorde tot de zeer strenge secte der 'Oudgelovigen', moeder Akoulina in 1961 van de honger is omgekomen. De jongste zoon Dimitri (40) stierf in oktober '81, ondanks zijn enorme gehardheid (hij liep 's winters blootsvoets door de sneeuw en overnachtte in de taiga bij meer dan 40 graden vorst!). Nog dezelfde herfst overleden ook Savin (56) en Natalja (46). Blevan over vader Karp Osipovitsj (81) en zijn jongste dochter Agafja (37). Sinds 1982 zoekt Peskov vanuit Moskou de beide Lykovs af en toe op en publiceert hij zijn bevindingen in de "Komsomolskaja Pravda". Die reisverslagen bundelde hij in 1992 tot een boek, dat begin dit jaar in een Nederlandse vertaling (van Jacqueline Godfried) verscheen onder de titel *Kluizenaars in de taiga* (met 18 foto's). Ook na de dood van de oude Karp (87) begin '88 bleef hij Agafja bezoeken en corresponderen met deze bewonderenswaardig sterke vrouw, die lezen en schrijven leerde van haar moeder en die tot haar 35ste nooit andere mensen dan haar 5 familieleden had gezien.

Een onvoorstelbaar en uitermate boeiend overlevingsverhaal, waarvan natuurlijk een film wordt gemaakt, door Jean-Jacques Annaud (van 'De beer' en 'The Quest for Fire'). Vasili Peskov: *Kluizenaars in de taiga*. Van Holkema & Warendorf/Unieboek, Houten 1993. 171 blz. geïll. f24,90.(FS)

Schelmenroman

In *De onvrijwillige reis* beschrijft de bekende Duitse (anti-fascistische) schrijver Bernt Engelmann het levensverhaal van zijn vriend Putti Eichelbaum voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog. Putti groeit op in het Berlijnse Wilmersdorf, waar vader Eichelbaum een goedlopende advocatenpraktijk heeft en er, bij hun thuis, iedere zondag een koud buffet wordt georganiseerd voor verwanten. Wanneer de nazi's in 1933 aan de macht komen moeten de Eichelbaums vluchten. Via Zwitserland komen ze in Rome terecht. Putti leert er in korte tijd vloeiend Italiaans spreken en weet zich aardig staande te houden in dit vreemde land. De rust is evenwel van korte duur, want de joden wordt het, door de Italiaanse fascisten van Mussolini, steeds moeilijker gemaakt. Opnieuw moeten de Eichelbaums hun biezen pakken. Via Zwitserland, Frankrijk en Cuba weten ze uiteindelijk, na zeven jaar ballingschap, de Verenigde Staten te bereiken. In New York verandert Putti zijn naam in Richard Essex, neemt dienst in het Amerikaanse leger en landt, drie dagen na D-day, in Normandië. Na precies twaalf jaar zwerven keert Putti terug naar de, in een ruïnelandschap veranderde, Duitse hoofdstad Berlijn: *Een overwinnaar was teruggekeerd*. Engelmann zelf noemt zijn boek

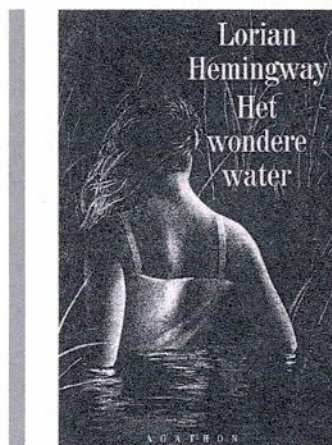
een "joodse schelmenroman" en dat lijkt mij terecht. Immers deze door de schrijver opgevoerde Putti Eichelbaum is niet zozeer een slachtoffer van het nationaal-socialisme als wel een joodse jongen die de nazi's steeds te slim af is geweest.

Bernt Engelmann: *De onvrijwillige reis*. BZZTôH, Den Haag. 1993. 302 blz. f 34,50. (WH).

Dramatisch leven

Lorian Hemingway groeide op in het zuiden van de VS en woont thans in Seattle. Ze schrijft als free-lance journalist voor o.a. Rolling Stone en New York Times. Van moederskant is er stamverwantschap met Cherokee-indianen. Haar groot-

vader van vaderskant was Ernest Hemingway (Nobelprijs literatuur 1954; doodde zichzelf met een geweer in 1961, zoals eerder ook zijn vader had gedaan). Lorian Hemingway's romandebuut "Walking into the water"

(1992) verscheen eind '93, in de vertaling van Ank van Weingaarden, bij Agathon onder de titel *Het wondere water*. Drank, waanzin en geweld zijn de belangrijkste thema's in dit zich als een natuurramp ontwikkelende levensdrama van het vroeg wijze kind Eva. Als dochter van de aan alcohol en sex verslaafde Rita en een labiele, grotendeels afwezige vader, loopt ze al jong met plannen rond om haar gehate stiefvader, Rita's minnaar John Earl, te vermoorden. Vaak zoekt ze een toevlucht bij haar moeders zuster, de mooie tante Freda, *schilderes van grijze, zwarte, rode geestengezichten, die als Eduard Munch's schreeuwende man de lijsten vulden*. Freda maakt ook studie van Jung's dieptepsychologie, is een feilloos scherpshutter en een wijze heks. Al haar inzicht en goede raad kunnen echter niet voorkomen dat Eva steeds verder wegglijdt in een tragische spiraal van zelfhaat: onbeheerste agressie, psychiatrische opname en electroshocks, ontsnapping en moord (uit zelfverdediging) op haar liftgever/aanrander, drankverslaving na haar vluchthuwelijck met Eddie in Seattle. Haar dochtertje Olivia lijkt alles te gaan meemaken wat Eva met haar moeder Rita heeft doorstaan. Als Freda stervend is, keert Eva naar haar en 'het wondere water' van de Arkansas-rivier terug en zet ten slotte een ommekeer in haar leven in. Een dramatische roman vol actie, waarin ik helaas echte diepgang heb gemist.

Lorian Hemingway: *Het wondere water*. Agathon/Unieboek, Houten 1993. 272 blz. f39,90.(FS)

Aforismen

Aforismen zijn te omschrijven als kernachtige gezegden met de nodige diepgang in een verrassende formulering. Daar waar spreekwoorden een uiting zijn van volkswijsheid, zijn aforis-

men dat veelal van een intellectuele bovenlaag en dus minder populair. In de sterk gewijzigde, nieuwe druk van **Prisma van de citaten** zijn 3001 moderne aforismen samengebracht. Of alle citaten echt ook aforismen (volgens bovenstaande definitie) zijn is zeer de vraag maar behoeft de pret van dit boek verder niet in de weg te staan. Alle gebundelde citaten zijn uitgesproken in de negentiende of twintigste eeuw en afkomstig van auteurs die in 1900 nog leefden (reden waarom bijvoorbeeld Nederlands belangrijkste aforismen-schrijver Multatuli ontbreekt). Daardoor is het accent van deze herdruk op de hedendaagse citaten komen te liggen. Enkele voorbeelden. Allereerst een tweetal heel fraaie van de Poolse schrijver Stanislaw Jerzy Lec: *Dikke mensen leven korter. Maar ze zitten langer aan tafel en Heet het vooruitgang wanneer een kannibaal met mes en vork eet?*. De citaten zijn gerubriceerd naar onderwerp, hetgeen het mogelijk maakt er snel, over een bepaald thema, enkele op te zoeken. Over oorlog en vrede: *Als veel*

Prisma van de citaten

3001 moderne aforismen

PRISMA OPZOEKBOEK

mannen bij elkaar komen, heet het meestal oorlog en Sommige staatslieden houden zo van de vrede dat ze er graag een oorlog voor over hebben. Over nationalisme: Nationalisme is een dwaze baan die op zijn eigen mest vaalt kraait en Nationalisme is een kinderziekte, het is de mazen der mensheid. Over sport: Als je in de topsport op iemand wilt rekenen, koop dan een hond en Zeilers zijn mensen die andere schoten prefereren boven de schoot van hun eigen vrouw. Tenslotte een laatste, ter bemoeiding van velen in de militaire dienst: Verveling, op de juiste ogenblikken gevoeld, is een teken van intelligentie. Bert Edens e.a.: **Prisma van de citaten**. Het Spectrum, Utrecht. 1994. 387 blz. f 19,90. (WH).

Gedicht

De Turkse immigrant-schrijver Halil Gür debuteerde in 1984 met zijn verhalenbundel "Gekke Mustafa en andere verhalen". Een bundel die stond als

een huis en in 1986 terecht werd bekroond met de Ed. du Perronprijs. Sindsdien verschenen nog een verhalenbundel ("De hemel bleek grauw") en twee jeugdboeken ("Mijn dappere moeder" en "Een kind vliegt door de nacht") van zijn hand. Begin dit jaar kwam zijn eerste dichtbundel uit: **Wakker het vuur niet aan**. Halil Gür (1951) groeide op in Zuidoost-Turkië. Na de middel-

bare school studeerde hij enkele jaren architectuur aan de universiteit van Istanbul, maar hij moest deze studie afbreken wegens geldgebrek. Om in zijn onderhoud te voorzien werkte hij enige jaren als gids voor buitenlandse toeristen en bleef, in 1974, na een vakantie in Nederland hangen. Als illegale arbeider werkte hij o.a. als schoonmaker en kelner totdat hij in 1981, na het "generaal pardon" werd gelegaliseerd. Na tien jaar bij een bank te hebben gewerkt houdt hij zich nu uitsluitend bezig met schrijven. Evenals in zijn verhalenbundels gunt Gür in **Wakker het vuur niet aan** de lezer een blik in de grimmige wereld van het immigrantenbestaan. Een wereld van weemoed, eenzaamheid, berusting en hoop. Een wereld waarin hij heen en weer wordt geslingerd tussen zijn geboorteland (laat vliegen, laat haar vliegen / de witte sluier met blauwe kraaltjes / naar het luchtruim van mijn geliefde Anatolië) en zijn nieuwe vaderland (niet de plaats waar je geboren bent / maar de plaats waar je te eten hebt / dat is je vaderland). Wie eerder zijn verhalen heeft gelezen en nu zijn gedichten zal met mij concluderen dat Halil Gür een even indringend dichter als schrijver is. Uit deze prachtige bundel het veelzeggende gedicht "in de snackbar".

een jongen uit Trabzon vertelde mij: vroeger aten wij met de hele familie één kom yoghurt en één brood

wij zaten op de grond om het tafelblad geschaard

ik droeg een revolver in mijn gordel net als mijn vader dacht ik dat wij helden waren

maar heldendom zit niet in de revolver dat begrepen wij pas later

nu snij ik mijn gedachten in plakjes en reepjes

als tomaten en uien dunner en dunner

in deze hondebaan, illegaal in Amsterdam

Halil Gür: **Wakker het vuur niet aan**. De Geus, Breda. 1994. 64 blz. f 23,50. (WH).

Oostblok

De bekende journalist Peter Flik (o.a. VPRO-radio) bereisde in de loop van de jaren talloze keren diverse Oostblok-landen. In **Het meisje in de schroevendraaier** zijn een flink aantal van deze "reisverslagen" gebundeld. De verhalen gaan heel vaak over de bureaucratische toestanden in deze voormalig communistische landen, in het bijzonder over hoe mensen daar mee omgaan en hoe ze zich in een dergelijke krankzinnige mallemlen staan de weten te houden.

Alleen al het titelverhaal is het aanschaffen van deze bundel meer dan waard. Bij een bezoek aan de vroegere DDR (Oost-Berlijn) moet hij zijn koffer openmaken. De douane-beambte doorzoekt uitgebreid zijn bagage (*probeert eens een tubetje tandpasta uit*) en vindt ... een schroevendraaier. Dat op zich is, in de ogen van deze gewichtig doende ambtenaar, al zoiets als een halmsmidrijf. Wanneer deze evenwel ontdekt dat in het handvat van deze schroevendraaier zich een plaatje bevindt van een meisje in badpak (een kleding-

Peter Flik
Het meisje in de schroevendraaier
Reizen door de Oostblok-landen

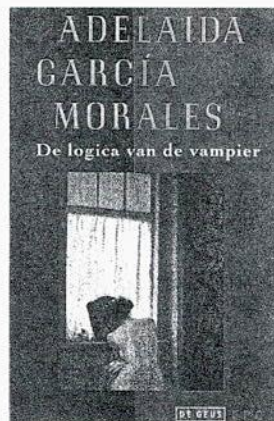
stuk dat afzakt wanneer je de schroevendraaier omkeert) zijn de rapen helemaal gaar. Tegen inlevering van vijftig DDR-marken en vier uur later kan de auteur eindelijk zijn reis voortzetten. Verbluffend scherpe waarnemingen!

Peter Flik: **Het meisje in de schroevendraaier**. Reizen door de Oostblok-landen. BZZTôH, Den Haag. 1994. 127 blz. f 24,50. (WH).

Bemindde vampier

"Op een dag, afgelopen maand november, ontving ik rond twee uur 's middags het volgende telegram: 'Diego gestorven. Kom onmiddellijk. Pablo.'"

Zo begint de mysterieuze roman **De logica van de vampier** van Adelaida García Morales (Badajez, 1945), onlangs in vertaling (uit het Spaans door Hanny Berkelmans) uitgekomen bij De Geus/EPO. Al eerder verschenen hier haar novelle 'Het Zuiden' (verfilmd als 'El Sur' door Vivtor Erice) en de roman 'Het zwijgen der Sirenen'. Het literaire werk van Morales - die filosofie en letteren studeerde in

Madrid en werkte als lerares, vertaalster en toneel- en filmactrice - is doortrokken van een magisch-realistische sfeer. Dat blijkt ook uit deze roman, die een motto meekreeg uit Bram Stoker's 'Dracula': *Wat was hij? Dier, mens of vampier?* De 'hij' is in dit geval Alfonso, duistere hoofdfiguur op de achtergrond in dit geheimzinnig spannende verhaal. (Want is Diego eigenlijk wel dood?) Aan het slot zegt de vertelster Elvira, lerares uit Madrid die na ontvangst van het overlijdens-telegram van haar broer Diego spoorzlags naar Sevilla is gereisd, tegen diens vriendin Mara: *"Alfonso is een vampier. En jij weet dat. Natuurlijk zuigt hij geen bloed, maar hij drinkt aan de wortel van het leven zelf, hij sloopt bewust al je energie op, je vitale stof, ik weet niet hoe ik dat moet noemen. Maar ik merk met absolute zekerheid wanneer hij dat doet."*

En Elvira kan het weten, want zij wordt (net als Mara, Pablo, Teresa, Sonia, Diego e.a.) onweerstaanbaar aangetrokken door de sensuele en behulpzame, maar ook koude en afstandelijke Alfonso. Misschien spiegelt hij slechts de schaduwkanten in de karakters van elk van zijn 'slachtoffers'? Hoe dan ook: een psychologisch meesterwerkje van Morales!

Adelaida García Morales: **De logica van de vampier**. De Geus/EPO, Breda 1993. 156 blz. f 29,90. (FS)

Wim Heij
Frank Spoelstra

Ergens strijdt een geweten

*Ergens,
verscholen tussen
Ultimata en Embargo,
liggen Mostar, Tuzla en Sarajewo*

*Daar,
begraven onder
blokkades en bestanden,
rotten menselijke misverstanden.*

*Hier,
versluierd door
demonstratie en engagement,
verloedert het argument.*

*Overall,
belaagd met
moord en doodslag naar
eer gemeten,
strijdt een geweten.*

*Raadsman Joop Flokstra
a/b H.M. van Kinsbergen*

HKEERS

Raadslieden – waar en wie

Bureau	Naam	Telefoon bureau	Telefoon privé	MDTN
Wezep/t Harde/ Vlb. Twenthe	L.J.H. (Lex) Beekers	05207-67549/05255-8109	038-212656	* 06 - 535 - 7549 * 06 - 514 - 6093
Oirschot	I.L. (Immy) Beijer	040-627909/627913	040-627322	* 06 - 549 - 7913
Seedorf	J. (Jacques) van den Blink	00-4942817510, tst. 2285	00-4942848629	* 06 - 594 - 2285
Nunspeet	J. (Jan) den Boer	05771-1341, tst. 2492/2498	03210-18934	* 06 - 534 - 2492
Rotterdam/ Doorn	K. (Klazien) van Brandwijk-Wiltjer	010-4539911, tst. 341/381	03480-14787	* 06 - 213 - 341/281 * 06 - 202 - 617
Arnhem/ Vlb. Twenthe	E.Y. (Ellen) Bremer	085-718911, tst. 335	08308-21867	* 06 - 517 - 335 * 06 - 514 - 6093
Den Helder	C.C. (Tineke) Dekker-Hundling	02230-52089	02991-3525	* 06 - 209 - 2089
Steenwijk	A.B. (Adri) van Deurzen	05210-15422, tst. 2643	05220-62273	* 06 - 532 - 2643
Den Helder	M.J. (Marias) van Dorp	02230-52405	035-232142	* 06 - 209 - 2405
Den Helder	J. (Joop) Flokstra	02230-56820	072-641080	* 06 - 209 - 6820
Seedorf	R.P. (Rob) Geene	00-48917510, tst. 2285	00-4942812470	* 06 - 594 - 2285
Utrecht (Kmar)	J.J. (Jaap) Geuze	030-366444/45	075-703705	* 06 - 557 - 6445
Assen	W.A. (Bart) Hetebrij	05920-58499	05160-13579	* 06 - 541 - 8499
Weert	C.H. (Kees) van der Hilst	04950-82811, tst. 702	013-425425	* 06 - 578 - 702
Den Helder/A'dam	C. (Carine) van Hinte	02230-52089	01727-13248	* 06 - 209 - 2089
Ede	A.H.T. (Ad) Hornis	08380-81826	030-937808	* 06 - 678 - 1826
Harderwijk	I.P. (Irma) Jacobs	03410-76000, tst. 7809/7810	03417-58156	* 06 - 533 - 3114/3215
Blomberg	F.G. (Frits) van de Kolk	00-4952358150 of 00-495235509259	00-4952356621	* 06 - 443 - 259
Hohne	B.J.T. (Ben) van der Linden	00-4950514709, tst. 249	00-4950514322	* 06 - 594 - 2285
Utrecht	B.M. (Beernoud) Moojen	030-366444/45	035-234907	* 06 - 557 - 6444
Stolzenau	J.G.J. (Jan) Nauts	00-495761704290	00-495761687	* 06 - 445 - 290
Woensdrecht	V.J.B.M. (Vincent) Peeters	01646-92911, tst. 2654	01640-47215	* 06 - 504 - 2654
Amersfoort	K.S. (Kees) Roza	033-607051	020-6323785	* 06 - 500 - 7051
Nijmegen	P. (Peter) Samwel	080-276911, tst. 154/196	080-563833	* 06 - 511 - 196
Schaarsbergen	G. (Gerard) Snel	085-533377 of 532774	080-229069	* 06 - 564 - 2774
Schaarsbergen	M. (Marijke) van der Stigchel-Wijngaard	085-532752 of 532774	08382-1675	* 06 - 564 - 2774
Breda	J.W.F. (Jan) Sulman	076-273341	076-872688	* 06 - 529 - 3341
Vught	J.E.M. (José) Verheyen	073-881000, tst. 1564	080-239840	* 06 - 531 - 1564
Leeuwarden	G.J. (Gerrit) Vlietstra	058-346826	05250-83791	* 06 - 519 - 6826
Rotterdam	M.C. (Mart) Vogels	010-4539341/281	033-952099	* 06 - 213 - 341/281
Hoofdraadsman	W.H. (Wim) Heij	03404-14436	05210-13657	
Stafradsvrouw	J.J. (Joan) Merens	03404-14436 of 20906	085-629745	
Coornherthuis				
(raadsman)	J. (Jan) den Boer	03404-14060	03210-18934	
(raadsman)	J.M. (Joost) van Langen	03404-14060	08370-10205	

IK WAS NOOIT BANG VOOR DE
RUSSEN, IK BEN NIET BANG
VOOR DE CHINEZEN, MAAR IK
BEN ALS DE DOOD VOOR DE
BEZUINIGINGEN.

